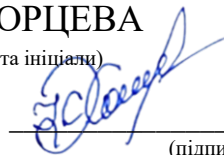

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗИНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра романо-германської філології

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 6
від «08» грудня 2025 р.

Завідувач кафедри Ірина ХОЛМОГОРЦЕВА

(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕКСТІВ
КАЗОК ВІЛЬГЕЛЬМА ГАУФА

Виконавець:

студент/студентка: II курсу магістратури, групи
НМПЗ-61

Борисова Олена Георгіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

проф. каф. ром.-герм. філол., д-р філол. наук

Піхтовнікова Лідія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою:

кількість балів: 98

Підпис керівника

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № 1 від «10» грудня 2025 р.

Голова Екзаменаційної комісії

(підпис)

Харків – 2025

Овсієнко Л.О.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ ТА СТИЛЮ ТЕКСТІВ КАЗОК В. ГАУФА	6
1.1. Поняття композиції та стилю тексту у лінгвістичних дослідженнях.....	6
1.2. Композиція як лінгвостилістичне явище.....	9
1.3. Типологія німецьких казок	12
1.4. Стан дослідження мовностилістичних особливостей текстів казок В. Гауфа	15
1.4.1. Лексико-стилістичні засоби створення казкової образності.....	17
1.4.2. Синтаксичні засоби виразності	19
1.5. Творчість Вільгельма Гауфа як віддзеркалення епохи романтизму	21
Висновки за розділом 1.....	25
РОЗДІЛ 2. КОПОЗИЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВО-СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ КАЗОК ВІЛЬГЕЛЬМА ГАУФА.....	27
2.1. Композиційно-стилістична структура текстів казок В. Гауфа.....	27
2.2. Аналіз мовностилістичних особливостей текстів казок В. Гауфа.....	30
2.3. Прозовий шванк і його вплив на казки Вільгельма Гауфа	51
Висновки за розділом 2.....	58
РОЗДІЛ 3. КАЗКИ В. ГАУФА У ДИДАКТИЧНОМУ СВІТЛІ.....	60
3.1. Методичний потенціал казок В. Гауфа у вивченні німецької мови	60
3.2. Використання текстів казок В. Гауфа на уроках літератури.....	65
3.3. Казка як засіб формування моральних цінностей учнів	68
Висновки за розділом 3.....	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
SUMMARY	83

ВСТУП

Актуальність теми. Казка – це як жанр художньої літератури, яка посідає особливе місце у культурному просторі, оскільки вона поєднує традиційні фольклорні мотиви та індивідуальні авторські інновації. У німецькій літературі XIX століття казка набула значного розвитку завдяки творчості братів Грімм, Е.Т.А. Гофмана та Вільгельма Гауфа. Однією з ключових постатей став Вільгельм Гауф, чия спадщина вирізняється поєднанням традиційних сюжетних моделей, мотивів прозового шванку та романтичних тенденцій доби. Дослідження композиційно-стилістичних особливостей цього жанру саме від В. Гауфа є актуальним, тому що дозволяє глибше осмислити не тільки художню природу тексту, але і морально-дидактичний потенціал літературної казки.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження в дипломній роботі є казкові тексти Вільгельма Гауфа. Предмет дослідження – композиційні та стилістичні особливості даних текстів у контексті німецької романтичної літератури.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз композиційно-стилістичних характеристик казок Вільгельма Гауфа та визначення їхнього методичного й дидактичного потенціалу.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- з'ясувати поняття композиції та стилю тексту в сучасних лінгвістичних дослідженнях;
- розглянути композицію як лінгвостилістичне явище;
- окреслити типологію німецьких казок і місце творчості В. Гауфа в ній;
- проаналізувати вплив епохи романтизму та жанру прозового шванку на формування поезики В. Гауфа;
- визначити композиційні моделі та стилістичні засоби у текстах казок письменника;

- дослідити приклади лексико- та синтаксичних засобів створення казкової образності;

- виявити дидактичний потенціал казок В. Гауфа у викладанні німецької мови та літератури, а також у формуванні моральних цінностей учнів.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи стали положення сучасної лінгвостилістики та наратології.

У дослідженні використано:

- описовий метод – для систематизації теоретичного матеріалу;
- порівняльний метод – для зіставлення композиційних особливостей фольклорних та авторських казок;
- структурний аналіз – для вивчення рівнів організації тексту (макро-, мезо-, мікрорівень);
- лінгвостилістичний аналіз – для виявлення мовних засобів у казках В. Гауфа;
- інтерпретаційний метод – для осмислення морально-дидактичного змісту творів.

Наукова новизна. Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі композиційно-стилістичних характеристик казок Вільгейма Гауфа в зіставленні з прозовим шванком як жанровою моделлю. У роботі вперше в українському літературознавчому контексті здійснено спробу інтерпретації казок письменника через призму їхнього морально-дидактичного потенціалу та можливостей застосування в освітньому процесі.

Теоретичне і практичне значення. Теоретичне значення полягає у поглибленні розуміння композиційних та стилістичних механізмів авторської казки в контексті німецького романтизму. Практичне значення визначається можливістю використання результатів дослідження у навчально-методичній роботі – зокрема, при викладанні німецької мови, зарубіжної літератури, а також у курсах лінгвостилістики.

Апробація результатів дослідження. Результати цієї роботи були апробовані в рамках університетських досліджень: частини дослідження були

представлені на студентських наукових конференціях та опубліковані в науковій статті у збірнику «Молоді фахівці – майбутнє науки» (Харківський національний університет, 2025).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ ТА СТИЛЮ ТЕКСТІВ КАЗОК В. ГАУФА

1.1. Поняття композиції та стилю тексту у лінгвістичних дослідженнях

У дипломній роботі поставлено за мету дослідити композиційно-стилістичні характеристики казок Вільгельма Гауфа. Спочатку тема була зосереджена на відображенні німецького суспільства, побуту та економіки через призму цих казок. Проте в процесі роботи акцент було перенесено саме на ті літературні інструменти, які роблять ці твори унікальними – на композицію та стиль.

Поняття композиції й стилю в лінгвістичних дослідженнях є ключем до розуміння того, як саме автор формує художній світ, передає характери, створює атмосферу та закодує в тексті культурні й соціальні сенси. Розглядаючи композицію як структуру твору, а стиль – як сукупність мовних засобів, ми можемо краще зрозуміти, як Вільгельм Гауф через свої казки не лише розповідає історії, а й відображає свій час і суспільство.

В ході дослідження було з'ясовано, як в лінгвістиці визначаються поняття композиції та стилю, і як ці категорії допомагають нам глибше зануритися в аналіз текстів В. Гауфа. Це стане надійним підґрунтям для подальшого дослідження композиційно-стилістичних особливостей цих захопливих казок.

Композиція являється однією з базових категорій у літературознавчих та лінгвістичних дослідженнях. Її можна визначити саме як систему організації та структурної впорядкованості тексту, що відтворює будову, взаємини та взаємне розташування його частин, членування на смислові елементи, послідовність їхнього розгортання і взаємозв'язки між ними

[Воронцова, 2019; Волошина, 2016]. Композиція забезпечує цілісність художнього твору, логічність та завершеність висловлювання, а також сприяє глибшому розкриттю авторської ідеї [Адамчук, 2015].

У дослідженні дотримано визначення композиції, запропонованого Л. С. Піхтовніковою: «Композиція – це система формальних, формально-змістових, змістових і образотворних компонентів, які складають у своїх взаємозв'язках певні варіанти структур, характерні для стилю, який відповідає жанру та індивідуальному стилю, і матеріально реалізовані за допомогою відбору та сполучення елементів мови різних рівнів. Композиція як система має за мету створення узагальненого художнього образу, який виникає при взаємодії всіх аспектів і компонентів і безпосередньо складається з системи образів». Аналіз композиції має першочергове значення для розуміння художнього тексту в цілісності його форми та змісту, для розкриття «інтенцій автора». Такий підхід дозволяє розглядати композицію не лише як схему будови тексту, а як лінгвостилістичне явище, у якому форма і зміст нерозривно взаємопов'язані [Піхтовнікова, 1992].

Композиція у структурі художнього тексту осмислюється як засіб вираження авторського задуму. Вона розглядається як механізм смислової організації, у межах якого взаємодія елементів тексту створює єдине художнє ціле. У мовознавчих працях під композицією зазвичай розуміють систему організації основних структурних елементів: вступу, зав'язки, розвитку дії, кульмінації та розв'язки [Halliday, Hasan, 1976]. Вона визначає логіку розгортання змісту, забезпечує зв'язність і дозволяє читачеві правильно інтерпретувати текст [Carter, Nash, 1995].

Особливо важливо, щоб композиція правильно працювала в жанрах, де добре видно моральне і навчальне спрямування, зокрема в казках. У них часто застосовуються рамкова структура, повтори, символічні елементи та умови з інших жанрів. Для казок Вільгельма Гауфа характерне засвоєння структурних рис німецького прозового шванку, тобто короткого сатиричного оповідання, що має трикомпонентну схему – вступ, подію та висновок, у якому чітко виражена мораль [Піхтовнікова, Мукатаєва, 2017]. Саме це значно вплинуло на створення його казок, в яких є поєднання фантастичної історії з моральним підтекстом.

Після узагальнення основних положень про композицію увагу зосереджено на понятті стилю, що визначає особливу манеру автора та своєрідність художнього стилю мовлення. Стиль як категорія лінгвістики – це сукупність способів використання мови та композиції, якими автор втілює свої творчі плани та досягає мети комунікації [Семенюк, 2017; Симоненко, 2020]. Розглянемо стилістичну організацію тексту яка охоплює кілька рівнів:

- *лексичний*, що включає в себе добір слів та використання архаїзмів, фразеологізмів, діалектизмів, метафор, створюючи художній колорит;
- *синтаксичний* – утворення речень, використання інверсій, паралельних конструкцій, ритмічне мовлення;
- *морфологічний* – граматичні форми, які впливають на стилістичний колорит;
- *фонетичний* – звукові повтори, алітерації, асонанси, які збільшують емоційність та ритмічність.

Також зазначимо, що казковий жанр має свої сталі мовні формули, як наприклад «Жив-був...», «У далекі часи...», «І жили вони довго й щасливо», які мають композиційні повтори та архетипні символи. На відміну від фольклорних, авторські казки демонструють експериментальність та індивідуальну стилізацію [Гофман, 2016; Грімм, 2003].

У творчості Вільгельма Гауфа стиль і композиція формують цілісну систему. Його казки вирізняються іронією, рамковими структурами, гротеском, наявністю вставних оповідей і алегоричністю [Fludernik, 2009]. В той же час композиційні схеми поєднуються із вишуканими описами, складною образністю та багатим лексичним рядом, які створюють особливу атмосферу чарівного світу [Гауф, 2005]. У сучасній лінгвістиці композиція та стиль розглядаються як взаємопов'язані категорії, що формують цілісність художнього тексту [Селіванова, 2008].

Інтертекстуальні елементи, а саме алюзії, ремінісценції, мотиви зі східної та європейської традицій, виконують як стилістичну, так і композиційну функцію, тобто вони формують багатосаровість оповіді та сприяють

створенню емоційної напруги, що надають текстам дидактичного виміру [Reiß, Vermeer, 1984].

Отже, підсумовуючи розгляд, можна сказати, що поняття композиції та стилю є ключовими інструментами, які допомагають нам глибше зрозуміти і розкрити художню тканину тексту. Осягнувши ці поняття в лінгвістичному контексті, було закладено надійний фундамент для подальшого аналізу казок Вільгельма Гауфа.

1.2. Композиція як лінгвостилістичне явище

У цьому пункті розділу розглянуто композицію не лише як структурний елемент художнього тексту, а як лінгвостилістичне явище, що формує індивідуальну поетику та художній світ казок Вільгельма Гауфа. Композиція трактується не як статична схема чи «каркас» оповіді, а як динамічний механізм організації змісту, у якому взаємодіють події, персонажі та мовні засоби. Її функціонування забезпечує цілісність наративу, послідовність розгортання художнього задуму та глибину естетичного впливу на читача.

Композиція художнього тексту забезпечує узгодженість ритму, інтонацій та семантичних акцентів. Мовні засоби виступають своєрідними «інструментами», що створюють неповторну мелодіку оповіді. Саме через таку взаємодію форми та змісту виявляється здатність автора надавати казкам особливої атмосфери, поєднуючи чарівний вимір із соціально-побутовими й культурними мотивами.

Аналіз композиційних рішень В. Гауфа дозволяє простежити їх функціонування на різних рівнях – від загальної архітектоніки тексту до індивідуальних стилістичних деталей. Це, своєю чергою, дає змогу оцінити художню майстерність письменника та глибше зрозуміти, як через структуру оповіді репрезентується дух епохи й специфіка німецької романтичної казки.

Композиція – це одна з головних ознак художнього тексту, оскільки вона визначає його внутрішню структуру, логіку подання та естетичний вплив.

У лінгвостилістиці її аналізують як спосіб розташування окремих частин мови та стилістичних прийомів, які забезпечують єдиність тексту та впливають на його розуміння [Коваль, 2018; Мельничук, 2020]. Отже, композиція з'являється не тільки як формальна конструкція, але й як явище, що поєднує структурну та змістовну сторони художнього мовлення.

Рівні композиції у лінгвостилістиці

Залежно від масштабу аналізу дослідники виділяють кілька рівнів композиції [Адамчук, 2015; Воронцова, 2019]:

- макрорівень (вступ, розвиток дії, кульмінація, розв'язка) будова всього тексту;
- мезорівень – організація окремих розділів і абзаців, зв'язність у межах фрагмента;
- мікрорівень – синтаксична побудова речень, розташування слів і стилістичних маркерів.

На кожному з рівнів композиція реалізується через мовні засоби – анафору, повтори, паралелізм, риторичні запитання, вставні конструкції тощо [Семенюк, 2017]. Вони створюють смислові акценти й посилюють художню виразність [Симоненко, 2020].

Моделі композиційної організації

У сучасних лінгвостилістичних дослідженнях виділяють кілька типових моделей [Волошина, 2016; Гнатюк, 2019; Чередниченко, 2018]:

- лінійна – події подаються у хронологічній послідовності;
- концентрична – повторювані мотиви й образи підкреслюють єдність оповіді;
- кільцева – початок і фінал твору перегукуються, створюючи ефект замкнутості;
- інверсійна – події подаються у зворотному чи змішаному порядку.

У казках Вільгельма Гауфа особливо поширена кільцева та концентрична композиція, які підсилюють морально-дидактичний ефект і надають тексту

визначену авторську манеру та інколи інверсійна композиція, яка потребує від читача більш активної участі в розумінні змісту.

Композиція і жанрова специфіка

У жанрі прозового шванку композиція має просту і чітку структуру: вступ, подія, висновок з мораллю [Піхтовнікова, Мукатаєва, 2017]. Така саме модель, яка використовувалась в німецькій літературі, значно вплинула на структуру казок В. Гауфа. У його творах поєднуються традиційні казкові прийоми, наприклад, повтори, сталий зачин, фантастичні елементи, разом з авторськими композиційними рішеннями, такими як рамкова побудова, вставні новелі, зміна перспективи нарахування [Baumgärtner, Maier, 1987; Schütz, 2005]. Така гнучкість композиції дозволяє письменникові поєднувати фольклорні архетипи з сучасними для нього літературними моделями [Buchmann, 1976; Pfoth, 1999].

Композиція і стилістичні засоби

Композиція завжди пов'язана зі стилем. У казках В. Гауфа повтори та анафора підкреслюють циклічність повідомлення, синтаксичний паралелізм створює ритм, а метафори та емоційні слова створюють атмосферу чарівності та морального вчення [Carter, Nash, 1995; Palm, 1997; Stockwell, 2022]. Така співвіднесеність структури та стилістичних засобів забезпечує багат шаровість тексту та естетичний вплив на читача [Genette, 1980].

Таким чином, ми побачили, що композиція у творах Вільгельма Гауфа – це своєрідний місток між формою і змістом, між стилем і змістовими шарами. Розглядаючи її як лінгвостилістичне явище, ми змогли побачити, як автор через ретельно вибудовану композицію не лише захоплює читача, а й занурює його в особливий світ казки, де кожен композиційний елемент є частиною великої художньої гри.

У другому розділі нас чекає детальний аналіз конкретних казок, де ми зможемо побачити, як ці композиційні прийоми оживають у кожній історії та як вони допомагають В. Гауфу втілити свої ідейні задуми. Тобто ми перейдемо від загального до конкретного, від теорії до практики.

1.3. Типологія німецьких казок

Наступним кроком розглянемо типології німецьких казок, щоб краще зрозуміти, як вони класифікуються за своїми жанровими особливостями, сюжетними мотивами та культурним контекстом. Німецька казкова традиція багата і різноманітна: від народних казок братів Грімм до літературних творів таких авторів, як Вільгельм Гауф.

Розглядаючи типологію казок, ми зможемо побачити, які спільні риси й відмінності притаманні різним типам німецьких казок, як вони відображають національну ментальність, моральні цінності та соціальні уявлення свого часу. Це дозволить нам краще зрозуміти, в якому контексті творив В. Гауф і як його казки вписуються в ширшу традицію німецької казкової літератури.

Оглянувши праці, присвячені вивченню композиції художнього тексту, ми приходимо до висновку, що найбільш повним і системним є визначення композиції як лінгвостилістичного явища, як системи формальних і змістових компонентів, що формують художню цілісність твору. Саме це дозволяє поєднати структурно-змістовий та стилістичний аспекти аналізу. У нашій роботі ми дотримуємося цього визначення, розглядаючи композицію.

Казка є одним із найдавніших типів усної та письмової народної творчості, в якій відображаються багатовікові уявлення про світ, добро, зло, мораль та справедливість. У німецькій культурі казкова традиція розвинулася у різноманітні форми, від фольклорних до творів, створених окремими авторами [Бойко, 2010; Röhrich, 1997].

У рамках німецької казкової традиції зазвичай виділяють два основні типи:

Фольклорні (народні) казки, які виникли у усній культурі, передавалися з покоління в покоління й не мали конкретного автора. Вони зберігають архаїчні ознаки, міфологічні символи, узагальнені образи та чітку мораль [Uther, 2008; Черниш, 2009].

Авторські казки (Kunstmärchen) – це літературні твори певних письменників (наприклад, Вільгельма Гауфа, братів Грімм, Е. Т. А. Гофмана), які поєднують фольклорні мотиви з особливим стилем та складною художньою побудовою [Lüthi, 1991; Гофман, 2016; Гауф, 2005]. Авторська казка поєднує фольклорні елементи з особливим стилем та складною художньою структурою, що робить її відмінною від народної традиції [Горбонос, 2013, с. 54–59].

Жанрова класифікація німецьких казок

За змістом і функціями дослідники виділяють кілька основних різновидів [Röhrich, 1997; Грімм, 2003]:

Чарівні казки (Zaubermärchen) – з магічними предметами, фантастичними істотами (феї, чаклуни, духи), які допомагають головному персонажу подолати труднощі.

Приклад: «Білосніжка» (*Schneewittchen*) братів Грімм.

Казки про тварин (Tiermärchen) – головні персонажі – антропоморфні тварини, що уособлюють людські риси (мудрість, хитрість, дурість).

Приклад: «Бременські музиканти» (*Die Bremer Stadtmusikanten*).

Побутові казки (Schwankmärchen) – зображують пригоди звичайних людей, часто з гумористичним чи сатиричним підтекстом. Вони відображають соціальну нерівність і демонструють перемогу кмітливості над владою чи багатством [ApeI, 1976; Черниш, 2009].

Приклад: «Розумна Ельза» (*Die kluge Else*).

Релігійно-дидактичні казки – ґрунтуються на християнських моральних цінностях, ілюструють чесноти, покору й віру [Кілганова, 2011].

Приклад: «Небесний дар» (*Das Himmelgeschenk*).

Літературні (мистецькі) казки (Kunstmärchen) – індивідуально-авторські тексти з багатою символікою, складною структурою та алюзіями на міфологію чи класичну літературу [Buchmann, 1976].

Приклад: «Казки альманаху» (*Märchen-Almanach*) Вільгельма Гауфа.

Особливості композиції німецької казки

Німецькі казки характеризуються відносною сталістю композиційних елементів:

- експозиція (представлення персонажів, простору і часу дії);
- зав'язка (виникнення проблеми чи конфлікту);
- розвиток дії (подорожі, випробування, зустрічі з чарівними помічниками чи ворогами);
- кульмінація (напружене протистояння добра і зла);
- розв'язка (відновлення справедливості, повернення головного персонажу додому).

Характерною рисою є кільцева композиція – початкова ситуація часто повторюється наприкінці, підкреслюючи завершеність. Не менш важливим є принцип трикратності (три завдання, три персонажі, три випробування), який створює ритм і підсилює дидактичність тексту [Wackenroder, 1980; Pfothenauer, 1999].

Особливе місце займають побутові казки у формі Schwankmärchen, які поєднують гумор, сатиру та мораль. Саме вони створили основу для розвитку авторської літературної казки (Kunstmärchen), і цей зв'язок особливо помітний у творах Вільгельма Гауфа [Schütz, 2005; Fludernik, 2009]. Його казки, з одного боку, наслідують традицію Schwankmärchen із чіткою тричастинною структурою (вступ – подія – висновок), а з іншого – розширюють її можливості, включаючи символіку, алегорії та романтичні мотиви [Baumgärtner, Maier, 1987; Гауф, 2005].

Для наочного розуміння різноманітності німецьких казок звернімося до схеми, яка відобразить їхню типологію та ключові жанрові ознаки.

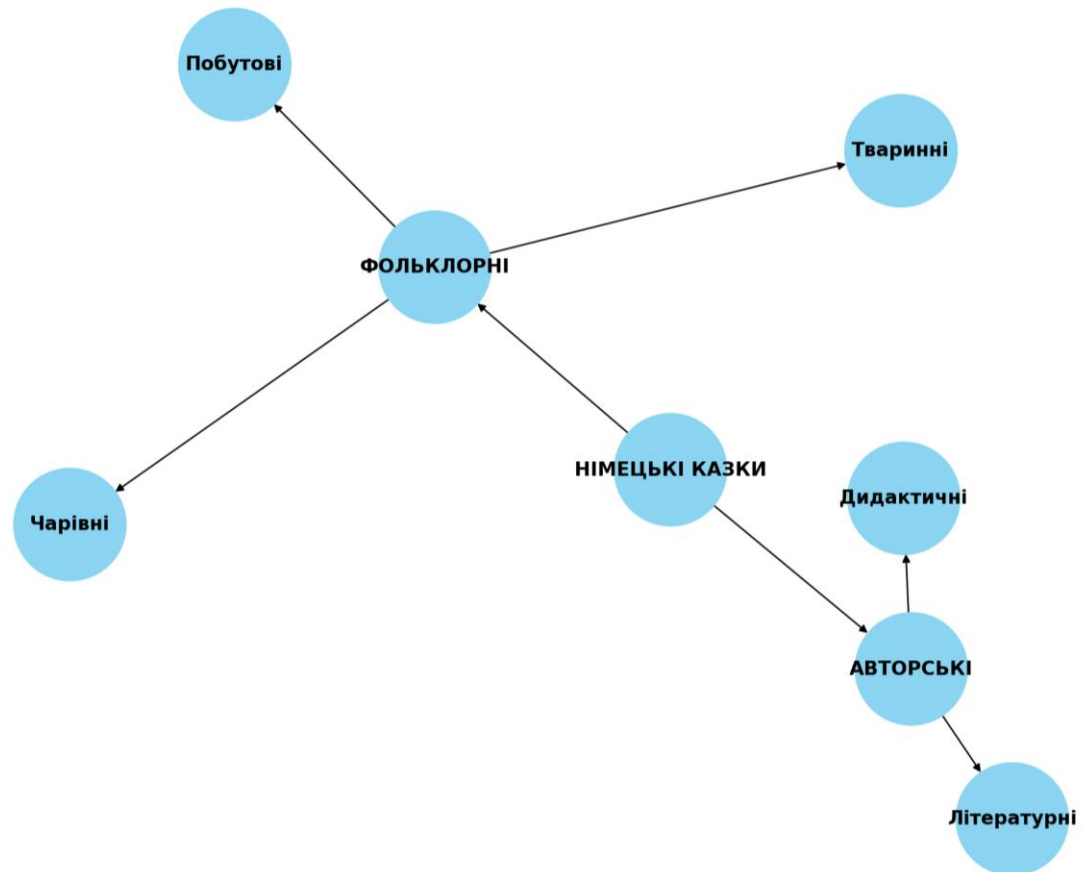

Рис. 1.1 Типологія німецьких казок

Таким чином, типологія німецьких казок демонструє багатство жанрових форм, що поєднують традиційні мотиви фольклору з авторськими інноваціями. Побутові Schwankmärchen, як підґрунтя літературної казки, значною мірою визначили стилістичну та композиційну своєрідність творів Вільгельма Гауфа [Arel, 1976; Buchmann, 1976; Pfothenauer, 1999].

1.4. Стан дослідження мовностилістичних особливостей текстів казок В. Гауфа

Мовностилістична організація казок Вільгельма Гауфа поєднує традиційні казкові формули з індивідуальними авторськими прийомами. Для нього характерне прагнення створити багатошаровий текст, у якому реальний й фантастичний світи співіснують завдяки ритмічній, образній та символічній мові [Baumgärtner, Maier, 1987; Fludernik, 2009].

Важливою рисою є поєднання прозаїчного та поетичного стилю. У багатьох казках зустрічаються віршовані вставки, що ритмізують текст і підсилюють казкову атмосферу [Лепухова, 2014]. Наприклад, у «Der kleine Muck» звучить пісенька, яка надає оповіді легкості. Такі елементи знімають напругу, водночас створюючи ефект музичності, що властивий усній традиції.

Фантастичні персонажі (чаклуни, духи, карлики) у казках В. Гауфа говорять піднесеною мовою, що контрастує зі звичайними персонажами [Handbuch der Phraseologie, 1982].

З іншого боку, мова персонажів у казках Вільгельма Гауфа відзначається соціальною та емоційною диференціацією, на що звертають увагу численні дослідники німецької романтичної прози (Baumgärtner, Maier, 1987; Fludernik, 2009). Зокрема, вказується, що мовлення другорядних чи простолюдних персонажів позначене природністю, розмовністю й елементами усного мовлення, що сприяє відтворенню соціального контрасту між різними верствами та водночас увиразнює моральну опозицію між буденністю й духовним піднесенням.

У системі лексико-стилістичних засобів Гауфа дослідники виділяють багаторівневу взаємодію поетичних і риторичних компонентів. Найчастіше підкреслюється метафоричність його письма, де конкретні образи набувають алегоричного змісту (Гауф, 2005; Carter, Nash, 1995). Не менш характерною є гіперболічність описів, що надає текстам казкової масштабності, а також епітетичне насичення, завдяки якому досягається емоційна виразність і візуальна яскравість образів (Stockwell, 2022). Значну увагу літературознавці приділяють символічній системі мотивів – дороги, скарбів, чарівних предметів – які втілюють ідеї морального вибору, спокуси та духовного очищення. У сукупності ці засоби формують характерну для Гауфа поетику подвійності, де реальне й фантастичне співіснують у межах єдиного художнього простору.

Особливе місце в його стилі займає повтор і ритмізація тексту, що виконують композиційну та ідейно-сміслову функції (Симоненко, 2020). Повторювані лексеми, образи й рефрени забезпечують структурну цілісність

оповіді, виступаючи своєрідними символічними маркерами головних ідей. Цей прийом сприяє створенню ефекту «усного переказу», властивого народній традиції.

Дослідники також наголошують на інтертекстуальній природі казок Гауфа, у яких простежуються алюзії як на східну оповідну традицію (Tausend und eine Nacht), так і на німецьку прозову спадщину типу Schwankmärchen (Lüthi, 1991; Schütz, 2005). Така взаємодія культурних кодів дозволяє письменникові поєднати моралізаторський підтекст з романтичною стилізацією, створюючи універсальний простір між фольклорним і авторським нарративом.

1.4.1. Лексико-стилістичні засоби створення казкової образності

Лексико-стилістичний рівень казок Вільгельма Гауфа визначає художню густину оповіді та поєднання реального й фантастичного планів. У створенні образності системно задіяні епітети, метафори, символічні номінації, екзотизми та формули трикратності, що працюють спільно з композиційними прийомами рамковості й повторності [Apel, 1976; Baumgärtner, Maier, 1987; Carter, Nash, 1995; Stockwell, 2022].

Для казок В. Гауфа характерні експресивні, інколи блискотливі означення, що «позолочують» предметний світ і сигналізують переходи у сферу чудесного. У Kalif Storch читаємо про фантастичну трансформацію: «*der wunderschöne Storch mit goldglänzenden Augen*» [Гауф, 2005].

Епітет *goldglänzend* («золотаво-сяйливий») не лише надає візуальній інтенсивності, а й кодує ціннісну «високість» об'єкта, зміщуючи сприйняття в бік казкової ідеалізації (пор. функцію оціночної лексики в стилістичних системах) [Carter, Nash, 1995; Palm, 1997].

У *Das kalte Herz* метафора «каменю» структурує всю оповідь і закріплює моральну опозицію «живе серце / мертва вигода»: «*sein Herz war wie Stein, kalt und schwer*» [Гауф, 2005].

Комплекс «Stein – kalt – schwer» утворює семантичне поле етичної анемії, що посилює дидактичну перспективу тексту та зв'язує локальні образи з композиційною дугою «спокуса – втрата – повернення» [Baumgärtner, Maier, 1987; Apel, 1976].

У *Der kleine Muck* послідовно реалізується стратегія «відчуження близького» через культурно марковані номінації: «*in seinem bunten Kaftan, mit den langen Pantoffeln*» [Гауф, 2005].

Запозичені слова (*Kaftan, Pantoffeln*) виконують роль «лексичних декорацій», через які мова моделює іншу культурну сцену; це відповідає способам створення «просторової ілюзії» в романтичній *Kunstmärchen* [Apel, 1976; Freund, 1996; Pfoth, 1999].

Іменування персонажів/предметів за домінантною ознакою (*Zwerg Nase, das kalte Herz, der kleine Muck*) утворює прозорі смислові «ярлики»: номінація відразу вводить у поле інтерпретації (дефект зовнішності → випробування гідності; «холод» → моральна деградація), що узгоджується з економією художнього означування в коротких формах [Apel, 1976; Fludernik, 2009].

Трикрратний повтор у Гауфа – не декоративний складник, а засіб організації часу й уваги читача. У *Kalif Storch* магічна формула звучить так: «*Mutabor, Mutabor, Mutabor*» [Гауф, 2005].

Повтор не лише впізнавана стилем казки, але й когнітивний маркер «активації чудесного» (ритмічний сигнал, що структурує сприйняття) [Stockwell, 2022; Halliday, Hasan, 1976].

Наведені короткі фрагменти демонструють, як лексичні мікросигнали (епітети, метафори, екзотизми, іменування, повтори) працюють «на випередження» сюжетних поворотів, задаючи етичну рамку («холодне» ↔ «живе», «сміх» ↔ «сором»), а також «зв'язують» локальні сцени в єдину цілість через лексичну когезію [Halliday, Hasan, 1976].

Лексико-стилістичний інструментарій казок В. Гауфа забезпечує подвійний ефект: 1) переконливу казковість (за рахунок епітетів, екзотизмів, формул), 2) морально-дідактичну прозорість (через метафоричні домінанти й

описові імена). Саме їхня взаємодія створює впізнавану «акустично-візуальну» тканину тексту, що утримує баланс між чарівним і повчальним [ApeI, 1976; Baumgärtner, Maier, 1987; Carter, Nash, 1995; Fludernik, 2009; Stockwell, 2022; Гауф, 2005; Freund, 1996; Palm, 1997; Halliday, Hasan, 1976].

1.4.2. Синтаксичні засоби виразності

Синтаксис у казках Вільгельма Гауфа виконує не лише граматичну, а й стилістичну функцію: він структурує оповідь, задає ритм, створює атмосферу чарівного світу та підкреслює моральні акценти.

Улюблений прийом Гауфа, як зауважують дослідники – ритмічна організація тексту через повтори. Це синтаксичне коло підсилює відчуття чарівного переслідування чи втечі [Halliday, Hasan, 1976; Stockwell, 2022].

На рівні синтаксису казок Вільгельма Гауфа дослідники відзначають активне використання інверсії як засобу акцентування та емоційного підсилення вислову. Як зауважують Baumgärtner і Maier [Baumgärtner, Maier, 1987], зміна звичного порядку слів у реченні є характерною рисою романтичного стилю письменника, що спрямована на виокремлення ключових лексем і створення внутрішнього ритму фрази. На їхню думку, інверсія у Гауфа не є випадковим порушенням синтаксичної норми, а функціонує як структурний маркер емоційної напруги, що сигналізує про моральний або психологічний перелом персонажа.

Апель [ApeI, 1976] розглядає цей прийом у ширшому контексті романтичної поезії, пов'язуючи його з тенденцією персоніфікації внутрішнього стану героя через синтаксичну форму. За його спостереженнями, інверсійні конструкції у Гауфа не лише ритмізують оповідь, а й створюють ефект "підняття слова", коли граматична структура підкреслює етичний чи емоційний акцент висловлювання.

Дослідники підкреслюють, що **анафора** у поезії Вільгельма Гауфа виконує не лише ритмічну, а й **структурно-композиційну та семантичну**

функції. На думку Carter і Nash [Carter, Nash, 1995], повтори на початку фраз або абзацу створюють **ефект ритуальної повторюваності**, що зближує казку з усною традицією оповіді. Завдяки анафорі посилюється **ритмізація тексту**, формується інтонаційна напруга й урочистість, властиві романтичному стилю.

Fludernik [Fludernik, 2009] зазначає, що у структурі казок Гауфа анафоричні конструкції часто мають характер **заклинань або магічних формул**, які не лише організовують оповідь, а й **виконують композиційну функцію “повороту сюжету”**. Повтор мотивів або ключових слів активізує символічну пам'ять тексту, поєднуючи початок і кінець оповіді в циклічну структуру.

На думку більшості дослідників [Carter, Nash, 1995; Fludernik, 2009], **анафора в художній системі Гауфа** є засобом створення **звукової магії й оповідної ритмізації**, що водночас виконує **символічну та семантичну функції**. Вона слугує індикатором повторюваності казкового світу, де ритм і слово мають силу магічної дії.

Дослідники відзначають, що риторичні питання у казках Вільгельма Гауфа виконують не комунікативну, а морально-дидактичну функцію. Pfothenauer [Pfothenauer, 1999] підкреслює, що подібні синтаксичні конструкції служать інструментом авторського самокоментаря, який виявляє внутрішній конфлікт героя та формує етичний підтекст оповіді. Schütz [Schütz, 2005] розглядає риторичне питання як вираження сумніву й морального самопізнання, типового для романтичної казки: воно відкриває шлях до переосмислення цінностей і створює діалог між текстом і читачем. У цьому сенсі риторичні питання у поетиці Гауфа не лише емоційно активізують оповідь, а й виконують роль моральних “сигналів”, що акцентують тему вибору між духовним і матеріальним.

Водночас, як зауважують Піхтовнікова та Мукатаєва [Піхтовнікова, Мукатаєва, 2017], вставні конструкції у структурі казок Гауфа відтворюють ефект усного оповідання, завдяки чому текст набуває “живого голосу” й достовірності. Такі фрази, як “як уже зазначалося” або “як розповідають старі

люди”, формують оповідну рамку, що наближає авторську манеру до народного шванку. На думку дослідниць, ця рамкова композиція є водночас і стилістичним, і наративним прийомом, який підкреслює циклічність казкового часу та створює ілюзію достовірності подій.

Як узагальнює Halliday і Hasan [Halliday, Hasan, 1976], подібні синтаксичні структури функціонують у літературному тексті як маркери когезії – засоби, що забезпечують зв'язність і ритм оповіді. У поезиці Гауфа вони поєднують емоційне, моральне й композиційне начало, утворюючи єдину стилістичну систему. Отже, синтаксичні засоби у казках Вільгельма Гауфа постають не лише як граматичні конструкції, а як інструменти художньої організації тексту, що: ритмізують оповідь (повтори, анафора, паралелізм); підкреслюють морально-філософські ідеї (інверсія, риторичні питання); створюють ефект усності та наративної достовірності (вставні конструкції, рамкова композиція). Завдяки цим прийомам стиль Гауфа вирізняється багаторівневою експресивністю і поєднанням реалістичної логіки з чарівною символікою, що забезпечує йому впізнаваність у межах німецької романтичної традиції.

1.5. Творчість Вільгельма Гауфа як віддзеркалення епохи романтизму

Творчість Вільгельма Гауфа – яскраве втілення духу німецького романтизму з його прагненням до гармонії між мрією і реальністю, ідеалом і повсякденністю. У короткому, але надзвичайно насиченому життєвому шляху письменника поєдналися інтелектуальна глибина, поетична уява та гостре відчуття часу. Його казки стали не лише художнім явищем, а й дзеркалом епохи, у якому відбилися суспільні настрої, етичні цінності й духовні шукання німецького суспільства XIX століття.

Дослідження творчості В. Гауфа дозволяє простежити, як саме у формі казки він поєднав романтичну символіку, філософські роздуми й тонку

соціальну спостережливість, створивши твори, що й сьогодні вражають актуальністю морального послання та досконалістю художньої форми.

Вільгельм Гауф по праву вважається одним із найвідоміших німецьких казкарів XIX століття, чия творчість суттєво вплинула на становлення та розвиток міщанського романтизму – стилю бідермаєр – у німецькомовній культурі [Зязюн, Семашко, 2007]. Цей художній напрям став своєрідним містком між естетикою високого романтизму та прагненням до гармонії й упорядкованості, властивим класицизмові. Він акцентував увагу на цінності приватного життя, домашнього затишку, духовній цілісності особистості та моральній чистоті [Buchmann, 1976].

Літературна атмосфера доби романтизму, зокрема вплив творчості Й. В. Гете, сформувала естетичні орієнтири цілого покоління німецьких письменників XIX століття, серед яких почесне місце посідає і Вільгельм Гауф [Eckermann, 1999].

Майбутній письменник народився у мальовничій Швабії – регіоні, відомому своїми фольклорними традиціями, пісенними мотивами й природною красою. Саме ці чинники згодом стануть естетичною основою його художнього світу, що поєднує реалістичне зображення побуту з елементами чарівного. Як і Фрідріх Шиллер чи Людвіг Уланд, В. Гауф надихався народними легендами рідного краю [Бацевич, 2008]. Уже у вступі до казки «Das kalte Herz» він майстерно відтворює етнографічний колорит Шварцвальда, наповнюючи текст реалістичними деталями побуту його мешканців.

Освіту В. Гауф здобув у Тюбінгенському університеті, де вивчав теологію та філософію, згодом отримавши ступінь доктора [Saeger, 2001]. Саме у цей період у нього формується інтерес до національної історії, міфології та місцевого фольклору, що згодом стане тематичною домінантою його творчості [Reiß, Vermeer, 1984].

Після закінчення навчання В. Гауф працював гувернером у родині аристократів, багато подорожував Німеччиною та Францією. Спостереження за різними соціальними середовищами та побутом людей надихнули його на

створення низки творів із сатиричними та філософськими мотивами, зокрема новели «Фантасмагорії у Бременській винарні» [Hauff, 1890]. Згодом він співпрацював із відомим видавцем Йоганном Фрідріхом Котта, редагуючи періодичне видання «Ранковий листок для освічених станів», що зблизило його з найвідомішими літераторами доби.

Літературний дебют письменника – сатиричний роман-пародія «Людина з Місяця, або Порух серця є голосом долі» – відзначався гострим розумом і дотепністю. В. Гауф іронічно висміював сентиментальні кліше, поширені в популярних романах того часу, що одразу принесло йому популярність [Arel, 1976]. Його історичний роман «Ліхтенштейн», написаний під впливом творчості Вальтера Скотта, став першою спробою художньої реконструкції минулого Швабії, поєднуючи вигадку з історичними алюзіями [Бережна, 2007].

Окрім історичних сюжетів, В. Гауф активно працював у жанрі сатири. Його «Мемуари Сатани» демонструють схильність автора до іронічного осмислення сучасної йому дійсності та виявляють його здатність поєднувати філософську глибину з дотепним викриттям людських слабкостей [Schütz, 2005].

Однак справжнє визнання письменникові принесли саме казки, об'єднані у знамениті «Казкові альманахи».

У першому збірнику – «Караван» – автор звертається до східних мотивів, поєднуючи орієнтальні образи з європейською традицією романтичної оповіді.

Такі описи, як «*die silbernen Röllchen der Pferde*» («срібні дзвіночки коней») чи «*ein gekrümmtes Schwert*» («крива шабля»), створюють екзотичну атмосферу, сповнену пригод і чарівності далеких країн [Наливайко, Шахова, 1998; Wackenroder, 1980].

У другому альманасі – «Олександрійський шейх і його невольники» – домінує соціальний підтекст. Казка «*Der Zwerg Nase*» поєднує фантастичні елементи з сатиричним викриттям суспільних вад, таких як лицемірство, заздрість і зловживання владою [Baumgärtner, Maier, 1987].

Третій альманах переносить читача до реальних швабських пейзажів і легенд, зокрема до Шпессартського лісу, чим Гауф посилює автентичність оповіді та наближає казку до народного оповідання [Palm, 1997].

Композиційна будова творів В. Гауфа базується на поєднанні рамкової форми, вставних історій та наскрізних мотивів, що створює ефект багат шаровості оповіді. Наприклад, у новелі «Das kalte Herz» послідовність подій організована навколо морального вибору персонажа, який постає перед спокусою втратити людяність задля матеріальних благ [Martini, 1992]. Цей принцип зближує структуру його казок із традиційним жанром шванку, що має трикомпонентну побудову: вступ, подія, висновок [Піхтовнікова, Мукатаєва, 2017].

Персонажі В. Гауфа – це звичайні люди, представники доби Biedermeier, які потрапляють у надзвичайні ситуації та змушені робити моральний вибір. Автор показує, що істинна цінність людини полягає не в походженні чи багатстві, а у чесності, доброті та здатності співчувати.

Казки Вільгельма Гауфа гармонійно поєднують фантастичне і реалістичне, моральне повчання і художню вигадку, завдяки чому вони залишаються живими й актуальними до сьогодні [Clausen-Stolzenburg, 1995; Pfothenhauer, 1999].

Попри коротке життя, письменник створив вражаючий літературний спадок, у якому романтична символіка переплітається з глибоким філософським змістом і критичним поглядом на дійсність. Його казки – це дзеркало епохи, у якому поєднано художню фантазію, моральну наповненість і тонке відчуття людської душі [Шнайдер, 2010; Fludernik, 2009].

Отже, творчість Вільгельма Гауфа є виразним віддзеркаленням духовних і художніх пошуків епохи романтизму. Його казки поєднують у собі поетичну уяву, філософську глибину та соціальну спостережливість, а кожен персонаж стає символом морального вибору, боротьби добра і зла, людини й її совісті.

В. Гауф утвердив жанр літературної казки як інструмент етичного й естетичного виховання, а його твори й досі зберігають актуальність завдяки

універсальності тем і гуманістичному звучанню. Творчість письменника – це не лише спадщина минулого, а й живий діалог із сучасністю, що нагадує: справжня цінність людини вимірюється не багатством, а теплом серця.

Висновки за розділом 1

У першому розділі було закладено теоретичне підґрунтя для аналізу композиційно-стилістичних особливостей казок Вільгельма Гауфа. Розгляд ключових понять, лінгвостилістичних підходів та історико-літературного контексту дозволив визначити наукові орієнтири для подальшого дослідження.

У підрозділі 1.1 розкрито сутність понять *композиції* та *стилю* в лінгвістичних дослідженнях. Було встановлено, що композиція розуміється як система структурно-сміслових елементів, які організують художній текст і відображають авторський задум. Стиль, у свою чергу, є сукупністю мовних і композиційних засобів, через які реалізується індивідуальна манера письма. Узагальнення наукових позицій показало, що ці категорії функціонують взаємопов'язано: композиція визначає архітекtonіку тексту, а стиль – його образно-емоційну наповненість. Уточнено, що для казкового жанру характерні рамковість, повтори та трикратність, які підсилюють дидактичну й естетичну функції твору.

У підрозділі 1.2 композиція розглянута як лінгвостилістичне явище, тобто не лише схема побудови, а засіб вираження авторської ідеї. Визначено її три рівні – макро-, мезо- та мікрорівень – на яких реалізуються такі прийоми, як анафора, паралелізм, інверсія, риторичні запитання. Виявлено, що у В. Гауфа переважають *кільцева* та *концентрична* композиції, які забезпечують єдність оповіді та моральне завершення. Спираючись на дослідження Піхтовнікової і Мукатаєвої (2017), встановлено, що структура його казок значною мірою успадковує трикомпонентну модель німецького шванку (вступ – подія – висновок), однак наповнюється романтичним символізмом та психологічною глибиною.

У підрозділі 1.3 проаналізовано типологію німецьких казок і визначено місце творчості В. Гауфа у системі національної казкової традиції. З'ясовано, що його твори належать до типу *Kunstmärchen* – авторських літературних казок, які поєднують фольклорні мотиви з індивідуальною стилізацією. Було виокремлено основні жанрові різновиди німецьких казок – чарівні, тваринні, побутові (*Schwankmärchen*), релігійно-дидактичні та мистецькі (*Kunstmärchen*) – і підкреслено, що саме побутові шванки стали структурним і тематичним джерелом казкової поетики Гауфа. Особливості композиції німецької казки – кільцевість, трикратність, чітка моральна розв'язка – визначили основу його оповідної техніки.

У підрозділі 1.4 систематизовано погляди на мовностилістичні особливості казок Гауфа. Встановлено, що його поетика поєднує фольклорну простоту й романтичну символіку, а мовна організація базується на чергуванні поетичного і прозаїчного реєстрів. На лексико-стилістичному рівні переважають епітети, метафори, символи, алюзії, трикратні формули («*Mutabor, Mutabor, Mutabor*»), що формують семантичну когезію тексту. У синтаксичній системі домінують анафора, паралелізм, інверсія, риторичні запитання, які забезпечують ритмізацію оповіді й підкреслюють моральні акценти. Таким чином, стиль Гауфа ґрунтується на поєднанні усної традиції з інтелектуальною побудовою письмового дискурсу, що створює ефект живої оповіді.

У підрозділі 1.5 розглянуто творчість Вільгельма Гауфа як віддзеркалення епохи романтизму. Було визначено, що його художній світ поєднує риси німецького *Biedermeier* – гармонійного синтезу мрійливості, моралізму та інтимності. У його казках знайшли відображення соціальні реалії Швабії, вплив романтичної філософії та орієнтальні мотиви. Автор виступає не лише як казкар, а як мораліст і просвітник: через фантастичну форму він утверджує християнські та гуманістичні цінності – чесність, доброту, відповідальність за силу і владу. Таким чином, його творчість є мостом між народною традицією та літературною модерністю.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що розділ 1 дав цілісне теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу мовностилістичних особливостей казок В. Гауфа. Було визначено: основні категорії композиції та стилю, принципи їх функціонування у художньому тексті, жанрові та культурні параметри німецької казкової традиції, ключові особливості мовної організації текстів Гауфа, історико-естетичні умови його творчості. Усе це створює базу для переходу до розділу 2, де на матеріалі конкретних казок буде розглянуто, як композиційні структури, лексико-синтаксичні засоби та символічні образи реалізують морально-етичні ідеї письменника.

РОЗДІЛ 2. КОПОЗИЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВО-СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ КАЗОК ВІЛЬГЕЛЬМА ГАУФА

2.1. Композиційно-стилістична структура текстів казок В. Гауфа

Казки Вільгельма Гауфа становлять синтез художньої вигадки, морального змісту та культурно-історичного контексту німецького романтизму. Композиційна та стилістична організація його текстів відображає баланс між фольклорною традицією й авторським індивідуалізмом, між фантастикою й етичним реалізмом. В. Гауф розглядає казку не лише як розважальний жанр, а як засіб морального пізнання, де **композиція виконує функцію моральної дії**: кожна частина сюжету – від експозиції до розв'язки – підпорядкована ідеї духовного очищення.

У більшості казок („*Das kalte Herz*“, „*Der Zwerg Nase*“, „*Die Geschichte vom kleinen Muck*“, „*Der Kalif Storch*“) реалізується спільна тричленна схема – **„спокуса – падіння – відродження“**, що нагадує християнську драму гріхопадіння й каяття. Така побудова зумовлює моральну спрямованість сюжету.

Експозиції мають реалістичний характер і готують перехід до фантастичного виміру. Наприклад, початок казки „*Das kalte Herz*“: „*Im*

Schwarzwald lebte ein armer Köhler, der Peter Munk genannt wurde.“ (Гауф, 2005, с. 141) демонструє типовий казковий зачин із локалізацією дії (Im Schwarzwald), що поєднує фольклорну традицію з реалістичним тлом. Лаконічна структура речення формує чітке уявлення про соціальне становище героя і готує читача до морального розвитку сюжету. У „*Das kalte Herz*“ опис буденного життя Петера Мунка задає соціальне тло: „*Er war arm und unzufrieden, denn er sah, wie andere reich wurden.*“ Звичайний побут згортається у моральну дилему: прагнення багатства без духовної основи. Аналогічно у „*Der Kalif Storch*“ мирний вступ („*Der Kalif von Bagdad saß an einem schönen Nachmittag behaglich auf seinem Sofa*“) контрастує з подальшою катастрофою – втрату людської подоби після легковажного заклинання. Така рамкова симетрія («перед / після падіння») створює **композиційне кільце**, що закривається моральним прозрінням героя. Розвиток сюжету у казках Гауфа побудований як **серія випробувань**, у яких перевіряються моральні якості героя.

У „*Die Geschichte vom kleinen Muck*“ герой зазнає принижень („*die Kinder lachten ihn aus und riefen: seht, der kleine Muck!*“), проте його доброта й витримка стають внутрішньою перемогою над зовнішньою потворністю. У „*Der Zwerg Nase*“ центральною сценою є перетворення хлопчика („*Seine Finger waren lang wie Spinnenbeine, seine Nase aber war so groß, dass sie ihm fast den Mund verdeckte.*“), яке набуває символічного значення – це не лише чарівний ефект, а метафора духовної деформації суспільства. У „*Das kalte Herz*“ угода з Голландським Міхелем („*Gib mir dein Herz und du sollst reich werden.*“) є композиційним ядром, що визначає весь подальший хід оповіді.

Кульмінаційні епізоди Гауфа поєднують емоційний напружений момент із моральною розв’язкою. У „*Das kalte Herz*“ момент катарсису виражено в імперативі: „*Peter, schaff dir ein wärmeres Herz!*“, що символізує духовне відродження. У „*Der Kalif Storch*“ ключовим стає слово-заклинання „*Mutabor*“, що відновлює людську подобу і водночас втілює внутрішню істину героя. У „*Zwerg Nase*“ кульмінаційна сцена прощення матері („*Warum erkennt mich*

meine Mutter nicht?“) поєднує драматизм, ліризм і моральну ясність – герой здобуває не лише зовнішню свободу, а й людську цілісність.

Однією з ознак поетики Гауфа є **симетричне повторення мотивів**. Трикратність дії – класична ознака фольклору – зберігається як структурний принцип. У „*Der Kalif Storch*“ тричі повторюється заклинання „*Mutabor, Mutabor, Mutabor!*“; у „*Das kalte Herz*“ Петер Мунк тричі звертається до чарівних сил; у „*Kleiner Muck*“ герой тричі отримує випробування. Повтор на композиційному рівні виконує не лише ритмічну, а й дидактичну функцію: кожен етап наближає до усвідомлення моральної істини.

Стилістика Гауфа тісно пов’язана з композицією. Його мова поєднує простоту казкової оповіді з філософською наснаженістю.

Метафора формує концептуальні осі: „*sein Herz war wie Stein geworden*“ („*Das kalte Herz*“), „*Das Wort Mutabor leuchtete wie ein Stern in seinem Geist*“ („*Der Kalif Storch*“). **Антитеза** структурує конфлікт: „*Er war ein Kalif – und blieb ein Storch.*“ **Паралелізми й повтори** („*Er lachte, lachte und lachte.*“) створюють ритмічну симетрію, що надає оповіді казкової мелодійності. **Риторичні питання** („*Wie, Herr, Ihr wollt Storch werden?*“) забезпечують драматичну напругу й безпосередність мовлення.

Детальний кількісний аналіз цих засобів подано в підрозділі **2.2**, де простежено співвідношення між лексичними, синтаксичними та композиційними елементами. Уже на цьому етапі видно, що стилістика не лише “оздоблює” текст, а й цементує його внутрішню структуру, спрямовуючи читача до етичного висновку.

Жанр казки у Гауфа поєднує розважальну й навчальну функції. Фантастичне слугує не втечею від реальності, а її моральною моделлю. У „*Die Geschichte vom kleinen Muck*“ наголошено на цінності скромності та працьовитості; у „*Der Zwerg Nase*“ – на гідності та милосерді; у „*Das kalte Herz*“ – на відповідальності за духовний вибір; у „*Der Kalif Storch*“ – на мудрому володінні силою. Кожна історія перетворює сюжет на притчу, де чудесне має етичне виправдання.

Композиційно-стилістична система Вільгельма Гауфа – це цілісний механізм етичного виховання через художню форму. Його казки демонструють, як **композиційна симетрія, мотиви повтору, моральна кульмінація та ритмічна стилістика** створюють єдність змісту й форми. Через контраст між реальним і фантастичним, людським і тваринним, духовним і матеріальним автор розкриває головну ідею: внутрішнє відродження можливе лише через випробування совісті. У такий спосіб казки Гауфа виходять за межі жанрової традиції, набуваючи філософського звучання, що й сьогодні зберігає свою виховну актуальність.

2.2. Аналіз мовностилістичних особливостей текстів казок В. Гауфа

Проаналізувавши теоретичні засади дослідження мовностилістичної організації художнього тексту, ми визначили, що поетика казок Вільгельма Гауфа формується через взаємодію лексико-стилістичних і синтаксичних засобів, які забезпечують художню виразність, ритм і морально-етичну насиченість тексту. Саме ці елементи створюють баланс між реалістичним описом і фантастичною образністю, поєднуючи побутове й алегоричне начала.

На основі цього теоретичного підґрунтя проведено порівняльно-стилістичний аналіз чотирьох казок німецькою мовою – «Das kalte Herz», «Die Geschichte vom kleinen Muck», «Der Zwerg Nase» та «Der Kalif Storch». Дослідження спрямовано на виявлення того, які саме мовно-стилістичні засоби переважають у кожному творі та яку функціональну роль вони виконують у структурі художнього тексту.

У результаті аналізу виокремлено сім основних груп прийомів, що формують індивідуальний стиль письменника: метафора і символіка, які репрезентують морально-філософську глибину тексту; епітет, що виконує емоційно-характерологічну функцію; порівняння та гіпербола, які створюють образну динаміку і підкреслюють межу між реальним та ірреальним; повтор і паралелізм, що ритмізують оповідь і структурують моральний конфлікт;

антитеза як основний засіб етичної поляризації; риторичні питання та діалогічні структури, які надають тексту драматизму й залучають читача до морального осмислення подій.

Кількісно-якісний аналіз цих засобів показав, що Гауф вибудовує свою стилістичну систему як єдність художнього, етичного та ритмічного планів. У таблицях подано репрезентативні приклади з оригінального німецького тексту, згруповані за типами засобів і їхньою художньою функцією.

Таким чином, подальший аналіз дає змогу простежити, як Вільгельм Гауф варіює мовні ресурси (від лексичного до синтаксичного рівня) задля формування цілісної казкової образності, морального змісту та емоційного впливу на читача. Усі наведені приклади є репрезентативними для стилістичної системи Гауфа, де спостерігається взаємодія реалістичного опису, казкової символіки та риторичних конструкцій. Усього було проаналізовано 107 прикладів.

При дослідженні казки «Das kalte Herz» (Zweite Abteilung) було виокремлено 25 прикладів лексико-стилістичних засобів, що відображають індивідуальну манеру письма Вільгельма Гауфа.

Проведений лексико-стилістичний аналіз засвідчив багат шаровість мовної структури казки «Das kalte Herz», у якій засоби різних рівнів взаємодіють для створення цілісної художньої образності. Для глибшого розуміння стилю автора доцільно розглянути кожну групу лексико-стилістичних засобів окремо, простеживши їхню функцію в розвитку сюжету, характеристиці персонажів і формуванні морально-філософського підтексту твору. У структурі лексико-стилістичної системи казки «Das kalte Herz» провідну роль відіграє метафоричне й символічне моделювання образності, що реалізується переважно через мотив Herz як осердя морального смислу. Саме метафори та символи задають філософську глибину оповіді, перетворюючи побутову історію на моральну алегорію.

У ході дослідження було виокремлено 6 репрезентативних прикладів (що становить 24% від загальної кількості проаналізованих лексико-стилістичних

засобів у казці), які відображають різні семантичні модифікації метафори – від тілесно-емоційних («sein Herz war wie Stein geworden») до біблійно-алегоричних («du hast deine Seele an den Bösen verkauft»). Ці приклади демонструють, як у поезиці В. Гауфа поняття серця перетворюється на символ духовної цілісності, совісті та людяності, формуючи смислову вісь твору (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Метафора та символіка в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„sein Herz war wie Stein geworden“	Метафора	Центральний образ втрати людяності; символ духовного закам'яніння.
2	„ein Herz von Marmelstein ... angenehm kühl“	Символ	Іронічна метафора духовного холоду, що маскується під «приємну прохолоду».
3	„Mein Herz ... pocht mir wehe“	Метафора фізичного болю	Показує зв'язок між тілесним і моральним станом.
4	„du hast deine Seele an den Bösen verkauft“	Алегорична метафора	Біблійний символ угоди з дияволом; утілення моральної загибелі.
5	„Steine sind tot und lächeln und weinen nicht“	Символ-антитеза	Контраст між живим і мертвим, матеріальним і духовним.
6	„Tränen und Seufzer, Heimweh und Wehmut kommen ja aus dem Herzen“	Метафора-уособлення	Серце – джерело почуттів, центральна етична категорія твору.

Метафоричне поле казки побудоване навколо концепту *Herz* як символу морального стану героя; метафора серця є наскрізним мотивом, що забезпечує єдність художнього змісту.

Епітети у В. Гауфа виконують не лише описову, а й емоційно-характерологічну функцію. У досліджуваній казці виокремлено 3 приклади (12%), у яких означення посилюють психологічну напругу та конкретизують емоційний стан персонажів. Епітетична структура поєднує елементи контрасту (der arme Köhler freudig) та поетичної експресії (eine tiefe Totenglocke), сприяючи художній рельєфності образів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Епітети в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„eine tiefe Totenglocke“	Епітет	Підсилює похмурий тон і звукову

			образність.
2	„ <i>der arme Köhler freudig</i> “	Контрастний епітет	Іронічний контраст між соціальним статусом і внутрішнім станом героя.
3	„ <i>so ruhig, daß es mir selbst unheimlich wurde</i> “	Епітет + оксюморон	Створює атмосферу «спокою жаху» – емоційної порожнечі.

Епітети у Гауфа поєднують емоційність і символізм; вони виконують роль індикаторів психологічних станів персонажів. Прикладом поєднання епітетів і психологічної напруги може слугувати уривок: „*Felix, der Goldarbeiter, sah sich oft ängstlich um; es war ihm nun ein Bisschen bange für sein Leben.*“ (Гауф, 2005, с. 143). Епітети *ängstlich* і *bange* передають лейтмотив страху, тоді як двочастинна синтаксична побудова створює ефект внутрішнього напруження персонажа.

Порівняння у казці «Das kalte Herz» – це інструмент створення візуальної динаміки та символічного підтексту. Три приклади (12%) показують, як В. Гауф поєднує фольклорну гіперболу з романтичною образністю.

Через зіставлення природних і містичних явищ (*wie eine tiefe Totenglocke, wie ein Wirbelwind dürres Laub*) автор досягає ефекту багатовимірного світу, де реальне межує з надприродним (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Порівняння в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„ <i>eine Stimme, die heraufschallte wie eine tiefe Totenglocke</i> “	Порівняння	Звуковий образ потойбічного; метафора смерті.
2	„ <i>so groß wie ein Kirchturm ... so lang als ein Weberbaum</i> “	Гіперболічне порівняння	Підкреслює надприродність і фізичну потугу Міхеля.
3	„ <i>wie ein Wirbelwind dürres Laub</i> “	Порівняння-символ	Стихійність кари; моральна сила природи над грішником.

Порівняння Гауфа поєднують реалістичні образи природи з гіперболізацією, створюючи динамічну казкову картину.

Гіперболічні образи у творі відзначаються поєднанням фантастичності та морального акценту. Два приклади (8%) демонструють, як надмірність розмірів або сили (*so groß wie ein Kirchturm*) створює відчуття демонічної присутності (табл. 2.4). Гіпербола виконує подвійну функцію – зображальну (візуалізує масштаб дії) та етичну (загострює контраст між добром і спокусою).

Таблиця 2.4. Гіпербола в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„so groß wie ein Kirchturm ... ein Arm, so lang als ein Weberbaum“	Гіпербола	Посилює масштаб і міфологічність образу Міхеля.
1	„Da zog er die Peitsche um ... schlug sie ... daß sie leblos ... sank“	Гіпербола-дієслівна	Підкреслює кульмінаційний акт насильства та моральне падіння героя.

Гіпербола у казці виконує дві функції – зображальну (створює надреальність) і моральну (загострює контраст добра і зла).

Система повторів і паралелізмів, що охоплює 5 прикладів (20%), формує внутрішній ритм казки та морально-дидактичний тон оповіді (табл. 5). Повторювані структури (Dein Herz, auch wieder dein Herz; Peter, schaff dir ein wärmeres Herz!) виконують роль семантичних маркерів, через які розгортається конфлікт між матеріальним і духовним. Ритмізація надає тексту усного, майже заклинального звучання, що посилює міфопоетичну глибину твору.

Таблиця 2.5. Повтор і паралелізм в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„Dein Herz, auch wieder dein Herz“	Анафора	Ритмізує текст, акцентує моральну тему.
2	„nicht Freud', nicht Leid, keine Reue, kein Mitleid“	Паралелізм + антитеза	Формує ритмічну структуру, що посилює емоційну порожнечу.
3	„Peter, schaff dir ein wärmeres Herz!“	Повтор-рефрен	Композиційна формула духовного прозріння.
4	„Tränen und Seufzer, Heimweh und Wehmut“	Синтаксичний паралелізм	Симетрія підкреслює втрату почуттів.
5	„Mein Herz ... kalt und von Stein“	Повтор ключового слова	Підсилює ідею морального холоду як постійного стану героя.

Повтор і паралелізм – найважливіші ритмізуючі елементи; вони виконують композиційну, смислову й емоційну функції.

Антитеза – ключовий стилістичний засіб, що забезпечує етичну поляризацію тексту. У казці виокремлено 4 приклади (16%), де протиставлення емоційних і моральних станів слугує для виявлення головного конфлікту: життя / задоволення ↔ духовність / спокута (табл. 6).

Завершальна антитеза (zufrieden zu sein mit wenigem, als Gold und Güter haben und ein kaltes Herz) набуває афористичного характеру й виконує функцію моралізаторського висновку.

Таблиця 2.6. Антитеза в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„weder Angst noch Schrecken, weder törichtes Mitleiden noch anderer Jammer“	Антитеза	Відтворює контраст емоційної глухоти й нормальної чуттєвості.
2	„nicht Freud', nicht Leid, keine Reue, kein Mitleid“	Антитеза-градація	Підкреслює «нульовий рівень» емоцій – смерть серця.
3	„Steine sind tot und lächeln und weinen nicht“	Антитеза-метафора	Узагальнює головну мораль твору.
4	„Es ist doch besser, zufrieden zu sein mit wenigem, als Gold und Güter haben und ein kaltes Herz.“	Завершальна антитеза	Афористичний висновок, який контрастує духовне та матеріальне.

Антитеза у Гауфа – універсальний прийом моралізації; вона структурує конфлікт і завершує його етичним судженням.

Риторичні питання й діалогічні структури становлять 2 приклади (8%) і виконують риторично-драматургічну функцію. Вони оживлюють оповідь, моделюють ситуацію морального вибору та створюють ефект безпосередньої взаємодії з читачем (табл. 2.7).

Діалогічна антитеза („Wie ist es dir jetzt?“ – „Wahrhaftig, du hast doch recht gehabt.“) увиразнює внутрішній конфлікт героя й підкреслює момент його духовного перелому.

Таблиця 2.7. Риторичні питання та діалогічність в казці «Das kalte Herz»

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / Значення
1	„Was hat es dir genützt?“	Риторичне питання	Підсилює спокусу, маніпулятивність Міхеля.
2	„Wie ist es dir jetzt?“ – „Wahrhaftig, du hast doch recht gehabt.“	Діалогічна антитеза	Вияв іронічного усвідомлення; показує внутрішню деструкцію героя.

Риторичні питання й діалогічні структури створюють ефект живого мовлення, характерного для усної традиції казки, одночасно виконуючи функцію морального судження.

Отже, у процесі аналізу було простежено **сім основних груп лексико-стилістичних засобів** (метафора, символ, епітет, порівняння, гіпербола, повтор, антитеза, риторичне питання). Їхня взаємодія формує **багаторівневу**

стилістичну систему казки, у якій центральним організуючим мотивом є серце як етичний і семантичний центр тексту.

Мовна структура „*Das kalte Herz*“ репрезентує **поєднання художньої пластики, ритмічності та моралізаторського тону**, що робить казку не лише зразком романтичної естетики, а й моральною алегорією людського вибору між добром і спокусою.

Для виявлення кількісного співвідношення мовностилістичних засобів у казці „*Das kalte Herz*“ було здійснено статистичне узагальнення результатів порівняльно-стилістичного аналізу. На діаграмі (рис. 2.1) відображено частотність уживання семи основних груп художніх засобів – метафори, епітета, порівняння, гіперболи, повтору та паралелізму, антитези, риторичних питань і діалогічних структур. Кожна з цих груп репрезентує окремий рівень стилістичної організації тексту, який у сукупності формує морально-алегоричний і ритміко-емоційний каркас казки.

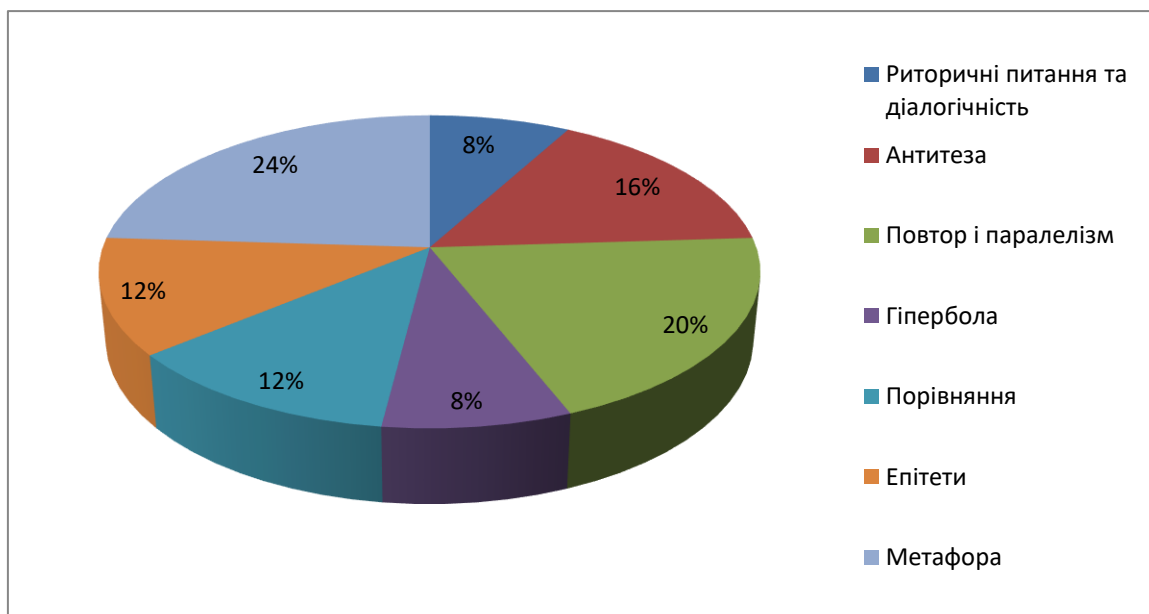

Рис. 21. Мовностилістичні особливості казки „*Das kalte Herz*“

Як засвідчує узагальнення (рис. 1), у мовностилістичній системі казки „*Das kalte Herz*“ домінують метафоричні образи (24 %) та повторно-паралельні структури (20 %), що забезпечують цілісність композиції, ритмізацію й морально-дидактичну тональність оповіді. Антитези (16 %) формують етичну

напругу сюжету, тоді як епітети, порівняння й гіперболи (по 12 %) конкретизують емоційний і зоровий план. Найменшу частку становлять риторичні питання й діалогічні конструкції (8 %), проте саме вони забезпечують безпосередність оповіді й ефект усного мовлення.

Отже, кількісний аналіз підтвердив, що стилістична система Вільгельма Гауфа ґрунтується на поєднанні метафоричної символіки, ритмізованих повторів і контрастних структур, які разом створюють філософсько-моральний зміст твору.

Після аналізу казки „Das kalte Herz“ подальше дослідження зосереджено на творі „Die Geschichte von dem kleinen Muck“, який є однією з найвідоміших і найхарактерніших казок Вільгельма Гауфа. У ній поєднано сатиричний та алегоричний плани, що дозволяє розглядати текст як модель морального виховання через фантастичну оповідь.

Для виявлення мовно-стилістичних особливостей здійснено суцільний відбір 24 прикладів мовних засобів із тексту, розподілених за семи основними групами: метафора і символіка, епітет, порівняння, гіпербола, повтор і паралелізм, антитеза, риторичні питання та діалогічні структури. Кількісний аналіз показав, що домінують повтори та метафорично-символічні структури (по 17 %), тоді як інші засоби представлені рівномірно – по 13 %. Подальший опис структуровано у вигляді таблиць, де кожен вид засобів подано окремо з прикладами німецькою мовою та коротким функціональним тлумаченням.

У творі „Die Geschichte von dem kleinen Muck“ риторичні питання і діалогічні форми створюють динаміку оповіді, підсилюють сатиричний ефект і виявляють внутрішній стан персонажів. Вони функціонують як елементи морального коментаря, часто набуваючи іронічного або викривального характеру (табл. 2.8).

Таблиця 2.8. Риторичні питання та діалогічність в казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Wie, mit deinen Füßlein, die kaum so lang als eine Spanne sind, willst du	Риторичне питання	Іронічне приниження героя, створення контрасту між

	königlicher Schnellläufer werden?“		зовнішнім і внутрішнім.
2	„Wie, Elender! Du willst deinen König so dumm und schändlich belügen?“	Риторичне питання	Виражає емоційний вибух влади, засіб моралізаторського осуду.
3	„Ich verdiene Eselsohren!“ rief er aus.	Діалогічна саморепліка	Вияв самоіронії та морального усвідомлення.

Риторичні питання та діалогічні репліки надають тексту драматургічної напруги, перетворюючи внутрішній монолог героя на моральний самосуд. Їхня частка (13 %) засвідчує їхню допоміжну, але важливу роль у розкритті конфлікту між духовним і соціальним виміром казки.

Антитеза реалізує у структурі казки контраст між наївністю героя та соціальною несправедливістю світу. Вона виступає засобом побудови моралі та підкреслює етичні межі між добром і підступністю (табл. 2.9).

Таблиця 2.9. Антитеза в казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er war ja ausgezogen, um sein Glück zu suchen; ... aber ach! Jene Trugbilder verschwanden in der Nähe.“	Антитеза	Контраст між мрією та розчаруванням.
2	„Er hatte ein zu gutes Herz, nein, auf Mittel dachte er, sich bei seinen Feinden notwendig und beliebt zu machen.“	Антитеза	Протиставлення доброти й помсти, етичний вибір.
3	„Treuloser König, ... nimm als wohlverdiente Strafe die Mißgestalt, die du trägst.“	Антитеза	Контраст справедливості та зради; моральна відплата.

Антитези (13 %) формують ідейну опозицію між щирістю та лицемірством, між духовним світлом і зовнішньою спокусою. Вони відтворюють моральну логіку покарання, характерну для дидактичної традиції Гауфа. Показовим є фінальний епізод казки „*Die Geschichte vom kleinen Muck*“: „*Und siehe da, die Spötter schämten sich, und der kleine Muck war von nun an in aller Ehren.*“ (Гауф, 2005, с. 87). У цьому фрагменті простежується морально-дидактична спрямованість: позитивний герой винагороджений, а його кривдники принижені. Повтори й синтаксична симетрія створюють ритміку, типову для фольклорної традиції.

Повтори та паралельні конструкції є характерною ознакою усного стилю казки. Вони забезпечують мелодійність, ритмізацію й відчуття усної оповіді, посилюючи емоційність і комічний ефект (табл. 2.10).

Таблиця 2.10. Повтор і паралелізм в казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Kleiner Muck, kleiner Muck!“	Повтор-рефрен	Ритмізація, усна традиція, іронічний тон.
2	„Herbei, herbei! Gekocht ist der Brei.“	Анафора + паралелізм	Формула заклинання, створює ритміку й музичність.
3	„Oh – oh, halt, oh!“	Повтор вигуку	Підсилення емоції та динаміки епізоду.
4	„Wie reif, wie appetitlich!“	Повтор підрядної структури	Вираження захоплення, емоційна градація.

Повтори та паралелізми (17 %) створюють ритмічну тканину тексту, надаючи йому музичальності та іронічної легкості. Завдяки цим формам автор досягає фольклорної інтонації й підсилює ефект морального висновку через повторювані мотиви.

Гіперболічні описи у „ Die Geschichte von dem kleinen Muck “ надають оповіді гротескного характеру, підкреслюють поєднання реального й фантастичного, зображуючи героя у комічно збільшеній перспективі (табл. 2.11).

Таблиця 2.11. Гіпербола в казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er war nur drei bis vier Schuh hoch.“	Гіпербола	Комічне перебільшення малого зросту.
2	„Ein Kopf viel größer und dicker als der Kopf anderer Leute.“	Гіпербола	Візуальний контраст, гротескність зовнішності.
3	„Er hatte eine sonderbare Gestalt.“	Гіперболічна генералізація	Підкреслення фантастичного елемента персонажа.

Гіперболи (13 %) забезпечують візуальну яскравість і сатиричну виразність тексту. Перебільшення зовнішності Мука й подій підсилює соціальний підтекст – висміювання пихи, заздрості та лицемірства.

Порівняння виконують функцію зорової конкретизації, увиразнюючи казкову динаміку та підсилюючи експресію дії. Через них автор передає як гумористичні, так і драматичні ефекти (табл. 2.12).

Таблиця 2.12. Порівняння в казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er lief ... wie unsinnig im Garten umher.“	Порівняння	Динамізація дії, комічний ефект.
2	„Wie ein Rad fuhr er auf seinem Absatz herum.“	Порівняння	Візуалізація магічного руху.
3	„Sein Kopf ... wie ein Berg.“	Порівняння	Підсилення контрасту між малим і великим, гротеск.

Порівняння (13 %) слугують засобом візуалізації чарівного руху й психологічного стану персонажа. Вони забезпечують поєднання фольклорної образності з романтичним символізмом оповіді.

Епітети формують мальовничість і настрої оповіді, передаючи як казкову екзотику, так і внутрішній стан персонажів. Вони відображають поетичне бачення світу, властиве романтичній традиції (табл. 2.13).

Таблиця 2.13. Епітети в казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„ein mächtiger Dampf aus dem Hause“	Епітет	Таємничість, казкова атмосфера.
2	„ein großer Kopf mit dem noch größeren Turban“	Епітет + градація	Комічний зоровий ефект.
3	„ein klarer Bach, von großen schattigen Feigenbäumen umgeben“	Епітет	Ідилічний опис, спокій після драматизму.

Епітети (13 %) забезпечують емоційно-образну насиченість тексту. Через них виявляється ставлення оповідача до героя та середовища – від захоплення до співчуття.

Метафори та символічні образи у „Kleiner Muck“ є смислотворчими: через мотив шляху, долі, покарання й морального очищення вони формують етичну концепцію твору (табл. 2.14).

Таблиця 2.14. в казці Метафора та символіка „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er wanderte ... um sein Glück zu suchen.“	Метафора	Мотив життєвого шляху, пошук долі.
2	„Der Feind hat mein Land überschwemmt.“	Метафора	Образ знищення й втрати гармонії.
3	„Die Ohren ließ ich dir zurück, damit sie dich täglich erinnern an den kleinen Muck.“	Символ	Кара як моральний знак, символ совісті.
4	„sein gütiges Geschick gab ihm noch einmal ein Mittel ... glücklich zu sein.“	Метафора	Доля як живий учасник подій, персоніфікація фортуни.

Метафора і символіка (17 %) становлять смислове ядро поезики Гауфа. Вони об'єднують сюжетні елементи в єдину моральну структуру, утілюючи головні цінності – справедливість, вдячність і духовне прозріння.

На основі проведеного кількісного аналізу мовно-стилістичних засобів у казці „Die Geschichte von dem kleinen Muck“ визначено питому вагу кожної групи виражальних прийомів. Як і в інших творах Вільгельма Гауфа, стилістична система цього тексту поєднує риси усної оповідності, морально-дидактичного алегоризму та сатиричного гротеску.

Найчастіше у творі функціонують повтори й паралелізми та метафорично-символічні образи (по 17 %), які визначають ритм і філософсько-моральний тон казки. Інші засоби – епітети, порівняння, гіперболи, антитези й риторичні питання з діалогічними формами – трапляються з приблизно однаковою частотою (по 13 %), забезпечуючи стилістичну гармонію між комічним, чарівним і моральним початками (рис. 2.2).

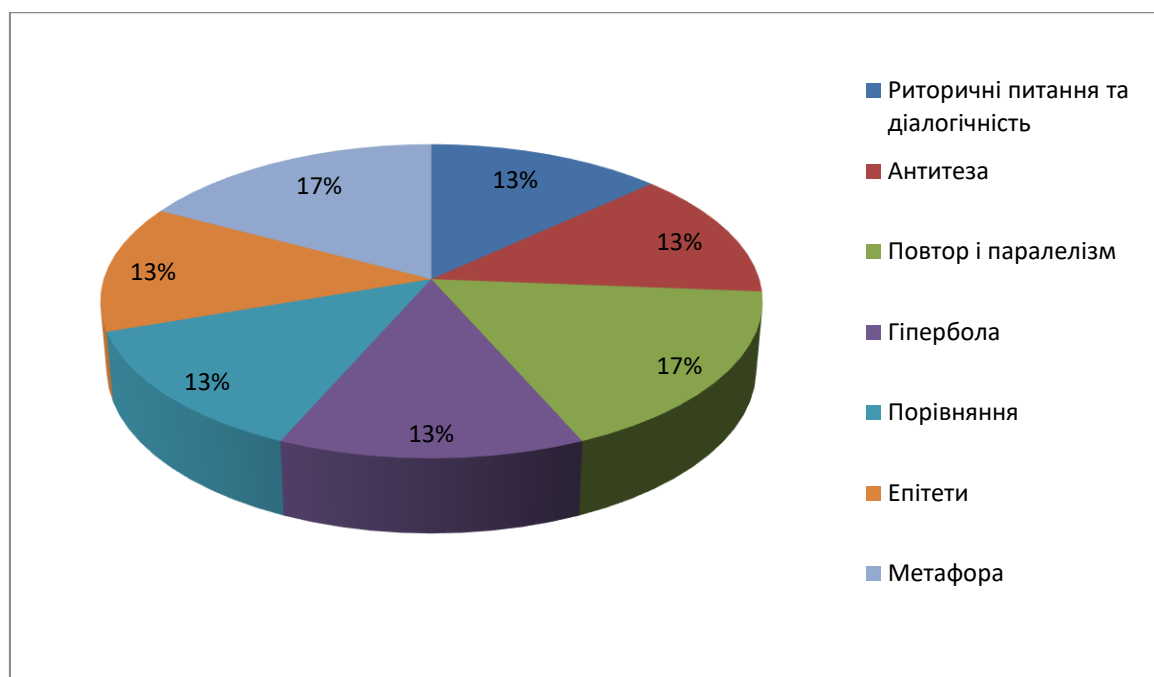

Рис. 2.2. Мовностилістичні особливості казки „Die Geschichte von dem kleinen Muck“

Для виявлення мовно-стилістичних особливостей казки „Der Zwerg Nase“ здійснено суцільний відбір 28 прикладів художніх засобів, які згруповано за основними семантико-функціональними типами: метафора та символіка, епітет, порівняння, гіпербола, антитеза, повтор і паралелізм, риторичні питання й діалогічні структури. Кількісний аналіз показав, що в цій казці домінують метафоричні та символічні конструкції (18 %), які формують морально-філософський підтекст історії. Високий відсоток становлять також епітети (16 %) та порівняння (15 %), що забезпечують живописність описів і психологічну характеристику персонажів. Гіпербола (14 %), антитеза (13 %), повтори й паралелізм (12 %), а також риторичні питання й діалоги (12 %) рівномірно розподілені, відтворюючи динаміку сюжету та внутрішній конфлікт головного героя. У сукупності вони створюють емоційно-ціннісний фон твору, який поєднує сатиру, моральну притчу та філософію справедливості.

Метафоричні й символічні образи у «Zwerg Nase» відбивають головну ідею твору – духовне очищення через страждання. Їхня частка становить 18 % від загальної кількості стилістичних одиниць (табл 2.15).

Таблиця 2.15. Метафора та символіка в казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Die böse Fee Kräuterweis zog den Knaben in ihr Haus und hüllte ihn in einen Eichhörnchenbalg.“	Метафора	Перетворення як символ морального випробування; тілесна деформація як духовне очищення.
2	„Die Küche war ein Reich der Wunder und der Düfte.“	Метафора	Простір кулінарного мистецтва як алегорія творчості та пізнання.
3	„Er sog den Duft der Kräuter ein, und das Wunder geschah.“	Символ	Аромат як символ ініціації, пробудження істинного «я».
4	„Der Duft des Krautes öffnete ihm die Augen der Seele.“	Метафора-символ	Осягнення істини через природну магію, мотив відродження.

Метафора у творі не лише естетичний засіб, а й засіб філософського осмислення: чарівне перетворення героя стає алегорією людської зрілості. Епітети, що становлять 16 % від загальної вибірки, конкретизують візуальний ряд, увиразнюють опозицію краси й потворності, добра і зла (табл. 2.6).

Таблиця 2.16. Епітети в казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Das alte, häßliche Weib mit der spitzen Nase.“	Епітет	Формує гротесковий образ зла.
2	„Der schöne Knabe, angenehm von Gesicht und wohlgestaltet.“	Епітет	Контраст до майбутньої потворності.
3	„Das prächtige Gemach aus Marmor und Gold.“	Епітет	Підсилення казкової атмосфери, ілюзія розкоші.

За допомогою епітетів автор досягає живописності та психологічної глибини: зовнішня деформація віддзеркалює внутрішню трансформацію. Порівняння (15 %) активно використовуються для створення образної антитези між прекрасним і потворним, реальним і фантастичним (табл. 2.17).

Таблиця 2.17. Порівняння в казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Seine Finger waren lang wie Spinnenbeine.“	Порівняння	Ефект огиди, гротескність.
2	„Sein Hals war dünn wie ein Kohlstengel.“	Порівняння	Гумористичне підкреслення фізичної недосконалості.
3	„Er kochte so flink wie der Wind.“	Порівняння	Підкреслення майстерності та динаміки дії.

Художні порівняння у творі перетворюються на засіб контрастної характеристики – від фізіологічного жаху до комічної іронії. Гіпербола (14 %) формує гротесковий стиль оповіді, підсилює сатиричне начало твору (2.18).

Таблиця 2.18. Гіпербола в казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Seine Nase war zwei Hände lang.“	Гіпербола	Пародійне перебільшення, символ покарання за гординю.
2	„Der Herzog war so fett, daß er kaum noch sitzen konnte.“	Гіпербола	Сатира на обжерливість та соціальну деградацію.
3	„Zwerg Nase kochte tausend Gerichte am Tage.“	Гіпербола	Підкреслення казкової вправності й надлюдської праці.

Перебільшення у Гауфа має морально-викривальну функцію, демонструючи абсурд людських вад у казковій формі. Антитеза (13 %) визначає композиційну вісь оповіді, акцентуючи моральну дилему між зовнішнім і внутрішнім (табл. 2.19).

Таблиця 2.19. Антитеза в казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er war einst schön, nun war er garstig und krumm.“	Антитеза	Контраст краси й потворності.
2	„Sein Geist war groß, sein Körper klein.“	Антитеза	Психологічний контраст між духовною силою й тілесною неміттю.
3	„Armut und Ehre wohnten in einem Herzen.“	Антитеза	Моральне протиставлення зовнішнього приниження і внутрішньої гідності.

Протиставлення у казці підкреслює ідею цінності душевної краси над фізичною досконалістю. Повтори та паралелізми (12 %) створюють ритмізацію тексту, насичують оповідь фольклорними інтонаціями (табл. 2.20).

Таблиця 2.20. Повтори й паралелізм у казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Armes Kind, armes Kind!“	Повтор-рефрен	Емоційне підсилення співчуття.
2	„Kochte und rührte, rührte und kochte.“	Паралелізм	Ритмічність і трудова монотонність.
3	„Er suchte und suchte das Kräutlein.“	Анафора	Вираження напруження пошуку, надії.

Через повтори Гауф відтворює народну оповідну традицію, поєднуючи європейську літературну мову з усним ритмом казки. Риторичні питання та діалоги (12 %) розкривають емоційно-психологічну сферу персонажа, увиразнюючи гуманістичний підтекст казки (2.21).

Таблиця 2.21. Риторичні питання й діалогічні структури в казці „Der Zwerg Nase“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Warum erkennt mich meine Mutter nicht?“	Риторичне питання	Вияв екзистенційного болю, мотив відчуження.
2	„Soll ich nicht Mensch sein wie andere?“	Риторичне питання	Внутрішній протест проти долі, сповідальний тон.
3	„Danke dir, gute Gans Mimi!“	Діалог	Уособлення співчуття й міжвидового розуміння.

Через діалогічність і риторичність автор надає казці глибини морального роздуму про випробування, вдячність і самопізнання.

У творі „Der Zwerg Nase“ домінують метафора, епітет і порівняння (разом 49 %), які надають оповіді художньої гнучкості та психологічної напруги. Гіпербола й антитеза (27 %) створюють сатиричний і філософський контекст, тоді як повтори й риторичні питання (24 %) формують емоційно-інтонаційний ритм. Усі засоби спрямовані на розкриття центрального мотиву морального переродження через страждання, що робить цю казку зразком європейського романтичного алегоризму. На основі кількісного аналізу твору „Der Zwerg Nase“ розглянемо ці показники графічно (рис. 2.3). Графік відображає домінування метафорично-епітетного шару як найважливішого стилістичного ядра казки.

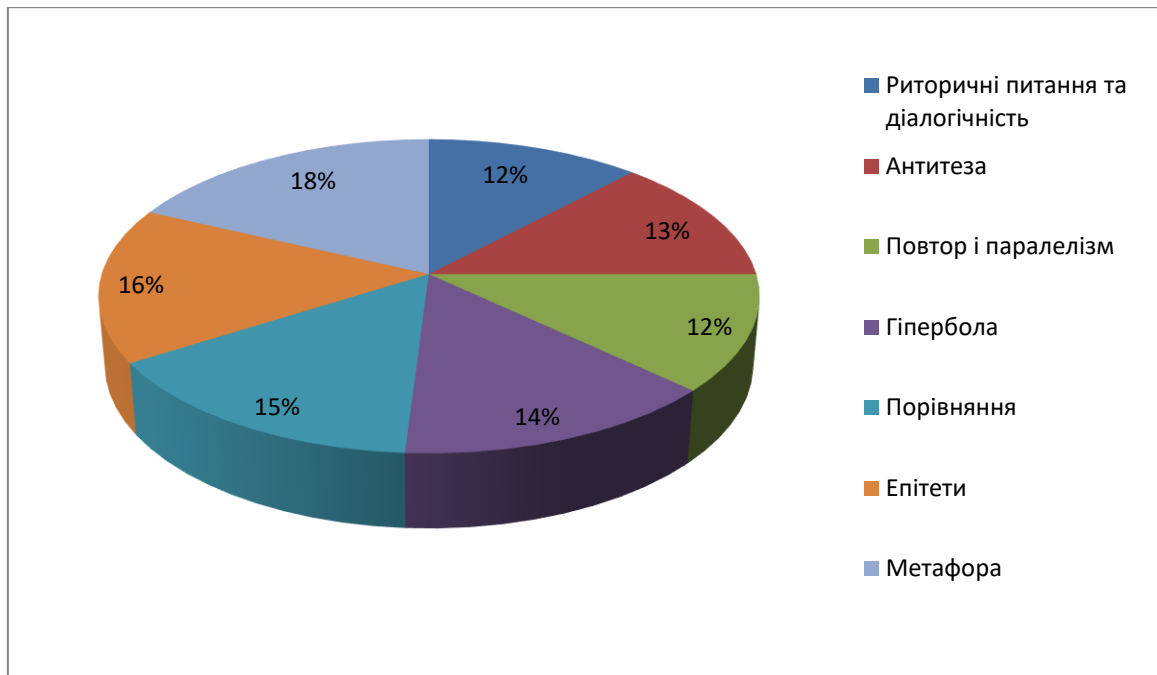

Рис. 2.3. Мовностилістичні особливості казки „Der Zwerg Nase“

Казка „Der Kalif Storch“ належить до найвідоміших творів Вільгельма Гауфа й поєднує східну оповідну традицію з романтичними мотивами морального випробування. Твір побудований як філософська притча про духовне переродження через помилку та спокуту.

Для дослідження мовно-стилістичних особливостей проведено відбір 30 прикладів виражальних засобів, які репрезентують головні рівні стилістичної організації тексту: метафора та символіка, епітети, порівняння, гіпербола, повтор і паралелізм, антитеза, риторичні питання й діалогічні структури.

Кількісний аналіз засвідчив домінування метафорично-символічного шару (20 %), що формує ідейну основу казки – протиставлення духовного та тілесного. Деяку меншу частку становлять епітети (17 %) і порівняння (17 %), які забезпечують мальовничість оповіді. Решта груп – повтор і паралелізм (13 %), гіпербола (10 %), антитеза (13 %), риторичні питання (10 %) – функціонують як ритмізуючі, емоційно-інтонаційні й морально-драматургічні елементи. Метафорично-символічний рівень у творі формує філософську глибину та моральний підтекст. Через мотиви перетворення, втрати людського обличчя й духовного відродження Гауф розкриває концепт душі як морального осердя людини (табл. 2.22).

Таблиця 2.22. Метафора та символіка в казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er schnupfte das Zauberpulver und rief: Mutabor!“	Метафора ініціації	Символ духовного переходу; акт переродження.
2	„Das Zauberwort war ihnen entfallen.“	Символ забуття	Втрата зв'язку з духовним началом, мотив спокути.
3	„Er bückte sich dreimal gen Osten.“	Символічний ритуал	Сакральний акт каяття, повернення до людяності.
4	„Der Mensch ist das einzige Tier, das lacht und weint.“	Філософська метафора	Протиставлення тваринного й людського.
5	„Das Wort Mutabor leuchtete wie ein Stern in seinem Geist.“	Метафора одкровення	Символ віри й духовного пробудження.

Метафорично-символічні образи становлять **20 %** усіх виражальних засобів. Вони задають моральну вертикаль оповіді: шлях героя від спокуси – через падіння – до відродження.

Епітети у творі створюють східну мальовничість і настроєву насиченість оповіді. Вони надають тексту сенсорної глибини, формуючи відчуття чарівного, гармонійного світу, який контрастує з моментами моральної кризи (табл. 2.23).

Таблиця 2.23. Епітети в казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„ein schöner Nachmittag, behaglich auf seinem Sofa“	Епітет	Створює атмосферу спокою та доброзичливості.
2	„ein kleines, schwärzliches Pulver“	Епітет	Підкреслює таємничість чарівного предмета.
3	„ein goldgestickter Scharlachmantel“	Епітет	Символізує зовнішню владу, контрастну духовній слабкості.
4	„eine große Nachtule mit runden Augen“	Описовий епітет	Створює образ іншості, межовий стан між людиною і твариною.
5	„ein helles Licht aus der Mauer“	Епітет-світлосимвол	Метафора прозріння, відродження.

Епітети становлять **17 %** прикладів і виконують функцію візуальної гармонізації тексту, підкреслюючи поєднання реалістичної деталі й філософської символіки. Порівняння у творі Гауфа підсилюють комічно-фантастичний ефект і водночас передають моральну двозначність ситуацій – перехід від людського до тваринного (табл. 2.24).

Таблиця 2.24. Порівняння в казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Sie flogen wie Kinder, die ein neues Spiel entdeckt haben.“	Порівняння	Емоційна наївність, передчуття випробування.
2	„Er stand wie ein Mensch, der träumt.“	Порівняння	Межовий стан між реальністю й чарівним світом.
3	„Der Kalif klapperte wie ein echter Storch.“	Порівняння	Комічне самоуподібнення, іронічна самоідентифікація.
4	„Das Wort Mutabor klang wie Musik.“	Порівняння	Образ духовного очищення.
5	„Sie fielen sich in die Arme wie Kinder nach langer Trennung.“	Порівняння	Підкреслює катарсис, радість відновлення людяності.

Порівняння становлять **17 %**, відтворюючи рух між комічним і піднесеним. Вони підтримують динаміку сюжету та акцентують людські емоції після духовного прозріння. Повтори й паралельні конструкції формують ритміку та казкову інтонацію. У творі вони мають подвійну функцію – фольклорну (формула заклинання) та композиційну (структурування сюжету) (табл. 2.25).

Таблиця 2.25. Повтор і паралелізм у казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Mutabor, Mutabor, Mutabor!“	Повтор	Формула магічного перетворення.
2	„Dreimal gen Osten geneigt“	Паралелізм	Ритуальний мотив, що повторює структуру каяття.
3	„Mu–Mu–Mu!“	Повтор звука	Іронічна інверсія магічного слова, комічний ефект.
4	„Er lachte, lachte und lachte.“	Повтор дієслова	Підсилює психологічну кульмінацію – фатальне порушення.

Повтори й паралелізми становлять **13 %**, виконуючи ритмізуючу та структурну функції; вони надають тексту мелодійності й символічного звучання. Гіпербола використовується для сатиричного увиразнення ситуацій і для створення східної експресії. Через перебільшення постає комічна і водночас моралізаторська атмосфера (табл. 2.26).

Таблиця 2.26. Гіпербола в казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Beim Bart des Propheten!“	Гіпербола	Іронічне підсилення емоції.
2	„Ich wette meinen Bart!“	Гіпербола	Підкреслення самовпевненості, типова

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
			східна формула.
3	„Er lachte, daß der Himmel wiederhallte.“	Гіпербола	Візуалізація гріха через надмір.

Гіперболи становлять **10 %** і виступають засобом гротеску, що поєднує комізм і дидактику. Антитеза формує моральну опозицію добра і зла, людського й звіриного. Її функція – показати філософське протиставлення тілесного падіння та духовного відродження (табл. 2.27).

Таблиця 2.27. Антитеза в казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Er war ein Kalif – und blieb ein Storch.“	Антитеза	Контраст зовнішнього приниження і внутрішнього благородства.
2	„Er lachte – und verlor das Wort.“	Антитеза	Гріх – покарання, миттєвий причинно-наслідковий зв'язок.
3	„Ein Tier – und doch ein Mensch.“	Антитеза	Вияв головного філософського конфлікту.
4	„Mutabor – Vergessen!“	Антитеза-лексема	Контраст спасіння і втрати.

Антитези становлять **13 %** і підкреслюють моральну архітектоніку оповіді: духовне прозріння можливе лише через внутрішній конфлікт.

Риторичні питання, вигуки й діалоги створюють іронічну динаміку та вводять елемент усності. Вони роблять текст живим, драматичним і водночас моралізаторським (табл. 2.28).

Таблиця 2.28. Риторичні питання та діалогічність у казці „Der Kalif Storch“

№	Цитата (німецькою)	Засіб	Функція / значення
1	„Warum machst du ein so nachdenkliches Gesicht, Großwesir?“	Риторичне питання	Початкова сцена, психологічна характеристика.
2	„Wie, Herr, Ihr wollt Storch werden?“	Риторичне питання	Іронічне передчуття катастрофи.
3	„Ahnst du jetzt, warum ich verzaubert bin?“	Риторичне питання	Саморефлексія, момент істини.

Риторичні питання й діалогічні фрагменти становлять 10 % усіх засобів і забезпечують жанрову гнучкість: поєднання моралізаторського викладу з живою розмовною інтонацією.

Отже, у казці „Der Kalif Storch“ виявлено 30 прикладів мовно-стилістичних засобів, які утворюють гармонійну систему поєднання філософського символізму, фольклорної оповідності та комічного гротеску.

Домінують метафора й символіка (20 %), що задають моральну основу, тоді як епітети та порівняння (по 17 %) забезпечують візуально-емоційну насиченість. Решта засобів – повтори, антитези, гіперболи, риторичні питання (по 10–13 %) – формують ритміку, інтонаційну гнучкість і сатиричний підтекст оповіді.

Таким чином, „Der Kalif Storch“ демонструє вершину поезики Гауфа – синтез східної алегоричності та європейської романтичної символіки. Узагальнені результати кількісного аналізу подано на рис. 2.4 де візуалізовано співвідношення основних груп засобів.

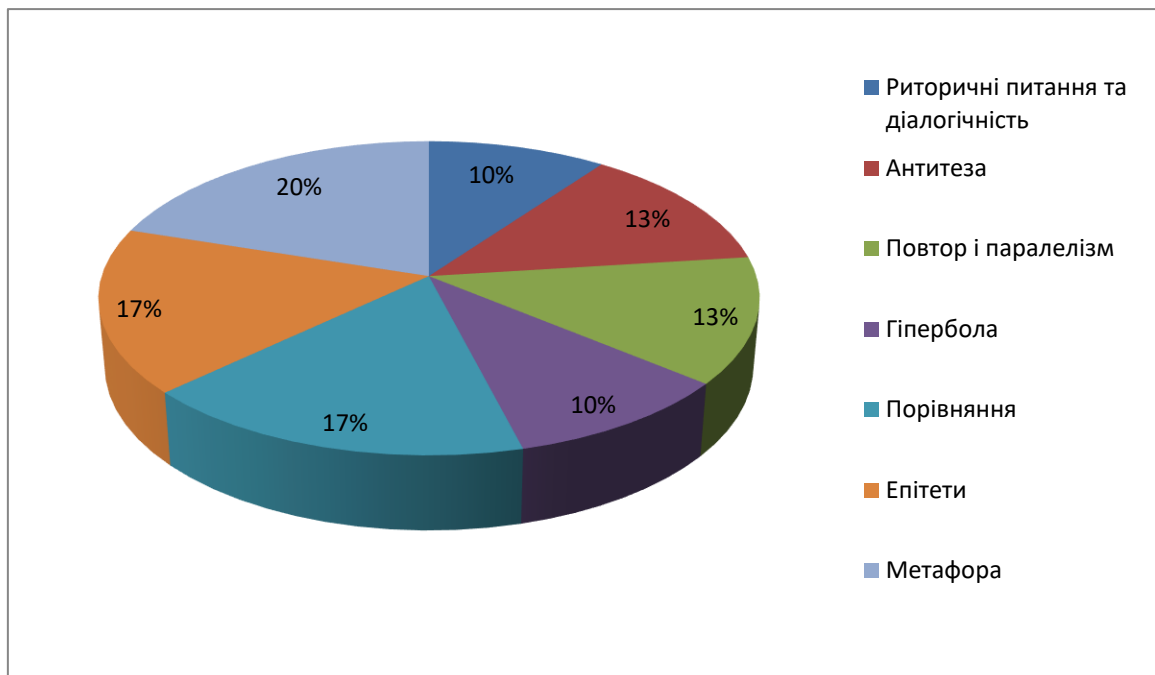

Рис. 2.4. Мовностилістичні особливості казки „Der Kalif Storch“

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що мовностилістична система Вільгельма Гауфа є багаторівневою гармонією між морально-філософською символікою, емоційною експресією та фольклорною ритмізацією.

У „Das kalte Herz“ переважає етична алегорія та релігійно-моральний символізм. У „Kleiner Muck“ – сатиричний гротеск і іронічна фольклорність. У „Zwerg Nase“ – поєднання гротеску й гуманістичного реалізму. У „Kalif Storch“ – східна притчевість і філософський підтекст.

Таким чином, у межах усіх чотирьох казок домінує метафорично-символічний пласт, який задає етичний і філософський центр поетики письменника. Інші групи засобів утворюють навколо нього стилістичне кільце, підтримуючи баланс між емоційністю, іронією й моралізаторським тоном. Саме ця системність робить мову Гауфа зразком європейського романтичного синтезу фольклорної простоти та філософської глибини.

2.3. Прозовий шванк і його вплив на казки Вільгельма Гауфа

Однією з цікавих граней творчості Вільгельма Гауфа є тонке переплетіння з традиціями гумористичної прози, що надає його казкам особливої виразності та життєвої мудрості. Тут ми звернемо увагу на те, як елементи народного оповідання, сповненого дотепу та легкого жарту, знаходять відгук у казкових сюжетах В. Гауфа.

Ми побачимо, як цей своєрідний літературний струмінь додає його творам особливої яскравості, змушуючи персонажів проходити через комічні, але повчальні ситуації. Таким чином ми зможемо простежити, як у казках В. Гауфа живе дух народного оповідання, надаючи їм неповторного шарму та невимушеної мудрості.

Наприклад, у «Das kalte Herz» соціальний статус головного героя чітко видно вже зі вступу: *«Im Schwarzwald lebte ein armer Köhler, der Peter Munk genannt wurde.»* Таким чином, ми одразу розуміємо, що Петер Мунк – бідний вугляр, і це визначає його життєві прагнення та моральні випробування.

У «Der Kalif Storch» ми бачимо історію правителя, який через свою цікавість опиняється в кумедній ситуації: *«Der Kalif von Bagdad und sein Wesir*

verwandelten sich in einen Storch.» Тут соціальний контраст і наслідки легковажності підкреслюють мораль казки.

У «Die Geschichte vom kleinen Muck» вже з початку підкреслено особливість героя: «*Es war ein kleiner, seltsamer Mann, der allein lebte.*» Соціальна ізоляваність і незвичність персонажа підкреслюють його шлях до пошуку власного місця у світі та морального уроку.

Нарешті, у «Der Zwerg Nase» соціальне падіння головного героя видно у його перетворенні: «*Ein schöner Junge wurde in einen hässlichen Zwerg verwandelt.*» Це перетворення підкреслює сатиричне осмислення зовнішності й соціальних стереотипів, а також веде до моральної розв'язки. Що ж до лаконізму, то Гауф майстерно вмів висловити глибоку думку в кількох фразах. Наприклад, у «Холодному серці» короткі діалоги між Петером і лісовим духом сповнені змісту. Наприклад, коли Петер Мунк зустрічається з Голландським Міхелем, той каже йому щось на кшталт:

«*Was wünschst du dir, Peter Munk?*» – запитує Міхель. І Петер коротко відповідає, виражаючи своє бажання і водночас розкриваючи свою внутрішню боротьбу:

«*Ich wünsche mir ein warmes Herz, aber auch ein wenig Reichtum.*»

Цей діалог дуже короткий, але в ньому вже закладена вся сутність бажання героя і моральний вибір, який йому належить зробити.

Ілюстрацією іронічного підтексту є фрагмент із казки „Der Zwerg Nase“: „*Die Köche sprachen viel von ihrer Kunst, doch keiner verstand so wohl die Kräuter und Gewürze zu gebrauchen wie Zwerg Nase.*“ (Гауф, 2005, с. 112). Тут іронія побудована на контрасті між марнославством кухарів і справжньою майстерністю героя. Лексико-стилістичні засоби (*viel von ihrer Kunst, so wohl gebrauchen*) підкреслюють сатиричний підтекст і водночас возвеличують працю.

А в «Der Zwerg Nase», наприклад, є момент, коли вже перетворений на карлика Якоб (Карлик Ніс) розмовляє з відьмою, яка його зачарувала. Вона

питає його про те, чи він тепер задоволений своїм новим виглядом, і це звучить як:

«Nun, kleiner Jakob, bist du mit deinem neuen Aussehen zufrieden?»

І він відповідає коротко, але з усім прихованим сумом і гіркотою:

«Nein, ich wollte nicht ein solcher Zwerg sein.»

Цей діалог показує лаконічність і глибину: всього кілька слів, але в них уся суть того, як герой усвідомлює, що зовнішні зміни не принесли йому щастя.

Усі ці приклади демонструють, як через тричленну структуру, соціальний контекст і лаконічну побудову В. Гауф створює не лише захопливі історії, але й надає їм глибокого морального й сатиричного забарвлення. Це дозволяє розглядати ці казки як блискучі зразки композиційно-стилістичного мистецтва.

І все таки, що ж таке прозовий шванк? Прозовий шванк – це не просто стилістичний прийом, а спосіб мислення автора, який проходить через всю тканину його казок. У В. Гауфа прозова тканина часто виступає не лише як обґрунтування подій, але як міст між реальністю та чарівністю, між очевидним та прихованим, між поверхневим сюжетом і глибинним моральним змістом. Термін прозовий шванк може бути використаний для позначення того відступу від чистої казкової лінії, який дозволяє автору вводити внутрішні монологи, рефлексії героя, етичні зауваги оповідача та звернення до читача. Він створює відчуття того, що за кожною фразою стоїть читач, котрому адресуються не лише події, але й запитання про те, як слід ставитися до дій героїв у конкретній соціокультурній ситуації.

Беручи за основу цих казок загальну концепцію прозового шванку як руху між реальністю і казковістю, як голосу автора, який мимоволі або навмисно ставить читача перед моральним вибором. Аналіз базується на трьох взаємопов'язаних вимірах: композиційній, тематично-змістовній, стилістичній та жанровій конвенційній рамці. Узагальнення дозволяють бачити, як прозовий шванк допомагає В. Гауфу не тільки розповісти історію, але й сформувати у читача чутливість до етичних питань: відповідальність за силу, співчуття до ближнього, чесність як міра моральної зрілості. Європа XIX століття була

епохою радикальних зрушень: промислова революція трансформувала економіку, міста розросталися, зросла мобільність населення, з'явилися нові соціальні прошарки та інституції, що вимагали нового способу мислення. Приводячи В. Гауфа до поля зору читачів, варто звернути увагу на:

- урбанізацію, яка створювала новий соціальний ландшафт і породжувала почуття чужості та ізоляції, але також відкривала простір для добродісної взаємної турботи;

- вплив Просвітництва: прагнення до раціоналізму, мислення, але водночас потреба у моральному орієнтирі, залишаючись живою у читачів, що поверталися до казок як до джерела настанов;

- романтизм, як реакція на раціоналізм: В. Гауф у своїх текстах поєднує схильність до містичного, чарівного, казкового з певною мірою базисною чуйністю до людської гідності та соціальної відповідальності.

Інтерес європейської культури до мотивів Сходу був однією з перетворюючих лінгвальних та образних сил. У казках В. Гауфа мотиви джіннів, чарівних артефактів, захованих скринь та загадкових владних сил входять у наратив як елементи, що з одного боку надають казковий орнамент, але з іншого – дозволяють розглядати соціокультурні відносини між «західним» читачем і «східними» мотивами з позицій сучасного суспільства. Проте варто підкреслити, що В. Гауф не використовує цю орієнтацію лише як екзотичний шар; він також ставить перед читачем питання відповідального використання сили, мудрого та гуманного ставлення до тих, хто має менше владних повноважень.

Прозовий шванк можна розуміти як структуру мовлення, що розміщує казковість у тканині прозової реальності. У цьому сенсі прозовий шванк має кілька ключових функцій:

- міжмовний перехід: прозова мова підтримує реалістичну динаміку сюжету, тоді як казкові образи та символи вводяться як внутрішня логіка персонажів та світу;

- голос оповідача: прозовий шванк визначає характер та позицію оповідача, його ставлення до героїв та етичних дилем;

- внутрішня драма: за рахунок прозових монологів, ремарок та звернень до читача ми отримуємо більш глибоке розуміння внутрішніх конфліктів персонажів;

- етичний вимір: прозовий шванк дає можливість розкривати моральні логіки дій героя, не зменшуючи драматичної напруги.

У зв'язку з цим взаємодії прозового шванку з композицією, мотивом, стилістикою та жанром набувають особливого значення:

Композиція визначає, як прозова тканина вплітається в зав'язку, випробування, кульмінацію та розв'язку;

Мотив – повторювані мотиви (мандрівка за внутрішнім розумінням, прагнення багатства та його ціна, любов та самопожертва, відповідальність за силу) формують етичний та психологічний каркас казки;

Стилістика – стиль В. Гауфа, включаючи лаконізм, образність, ритм, повтори та контрасти, створює специфічний тембр казок та їх морального тону;

Жанр – жанр казки, притчі, яка зберігає казкову оболонку, але закладає чітку моральну лінію.

Отже повертаючись до наших казок ми можемо провести ще один короткий аналіз трьох площин прозового шванку:

1) «Die Geschichte vom kleinen Muck»

Точка входу прозового шванку: прозова тканина дозволяє запропонувати читачеві опис внутрішнього діалогу героя та його відваги – навіть тоді, коли матеріальне багатство відсутнє або гальмує його.

Механізм переходів: герой розкриває через прозу моральні принципи, які лежать в основі його щастя – чесність, злагода з совістю, внутрішня свобода.

Роль повторюваних мотивів: мотив внутрішнього багатства як опора для моральної лінії; мотив відношення до щастя як внутрішнього стану.

Переклади: різні інтерпретації можуть підкреслити простоту мови або, навпаки, донести притчевий характер висновків.

2) «Der Zwerg Nase»

Точка входу прозового шванку: прозова тканина дозволяє зробити акцент на міфологічних та загадкових моментах, які ведуть до моральних висновків.

Механізм переходів: повторювані формули, казкові образи та трохи театралізована манера подачі роблять сцену «обіцянки» та «ціни за бажане» більш ваговою для читача.

Роль повторюваних мотивів: ціна обіцянки, влада та відповідальність за використання сили – ключові вектори моральної рефлексії.

Переклади: передавання відтінків наказової манери та таємничої обіцянки.

3) «Der Kalif Storch»

Точка входу прозового шванку: прозова основа забезпечує плавний перехід від приземлених пригод до містичного та етично значимого розуміння.

Механізм переходів: діалоги з джином, опис чарівних предметів, різкі повороти сюжету – усе зберігає прозова тканина, що дозволяє читачу переживати драму як внутрішній процес.

Роль повторюваних мотивів: багатство, владність, відповідальність – теми, що перегукуються з різними персонажами та ситуаціями.

Переклади: передавання ритму та напруження, з дотриманням характерних мотивів казковості.

Переклади як інструмент формування читачів: українські переклади В. Гауфа часто зберігають чіткість формулювань та притчевий тон, але нюансам лексики та ритму можуть надаватися різні відтінки емпатії, відповідальності або містичної інтонації.

Прозовий шванк як культурний конструкт: роль цього концепту у передачі моральної логіки може відрізнитися залежно від культурного контексту читача та перекладача.

Міжкультурна адаптація: образ джина, чарівних артефактів та інших міфологічних елементів може сприйматися по-різному в різних культурах;

проте прозовий шванк залишається містком, що дозволяє зберігати моральне ядро казок.

Етичні виміри: відповідальність за силу, чесність, людяність представлені у казках наступним чином:

- відповідальність за силу: у «Der Kalif Storch» та інших казках сила часто приходиться із ризиком зловживання; прозовий шванк дозволяє розглядати психологію героя, його сумніви та розв'язання побудовані на внутрішній дискусії з читачем;

- чесність та людяність: у «Die Geschichte vom kleinen Muck» внутрішнє багатство та чесність не просто докази етичної позиції, але основи для формування поваги у суспільстві. Прозовий шванк дозволяє показати, як герой приймає рішення, що виходять за межі матеріальних потреб.

- вплив на читача: робота демонструє, як прозовий шванк стимулює рефлексію та формування цінностей у читачів, які мають різні культурні та освітні контексти.

- порівняльні лінії з традиціями казкової прози: гармонійний синтез романтизму, просвітницьких принципів та народної притчі – у В. Гауфа як унікальний підхід, що дозволяє об'єднати різні традиції в одній казковій матриці.

- власне членування В. Гауфа: як В. Гауф поєднує раціоналізм з містикою, притаманною народній традиції, що робить його тексти більш багатовимірними, ніж стандартні казки, зберігаючи при цьому доступність та мудрість притчі.

- порівняння з іншими казкарями: аналіз того, як прозовий шванк може бути застосований до інших авторів для розкриття подібних або відмінних моральних аргументів.

Прозовий шванк – це не окрема «деталь» у казках В. Гауфа, а центральна лінія, що пов'язує реальність із чарівністю, раціоналізм із містикою, а також сприяє моральному осмисленню читача. Через прозову тканину В. Гауф досліджує питання відповідальності за силу, чесності та людяності в контексті

сучасного суспільства, де соціокультурні зміни та традиційні цінності стикаються та взаємодіють. Узагальнюючи, прозовий шванк дозволяє В. Гауфу не лише розповісти казку, але й надати читачеві інструменти для саморефлексії: як ми ставимося до влади, як визначаємо наші цінності у світі, де чарівність може здаватися легким шляхом, але вимагає відповідальності та мудрості.

Висновки за розділом 2

Композиційно-стилістичні особливості казок Вільгельма Гауфа тісно пов'язані з впливом прозового шванку. В. Гауф майстерно використовує тричленну структуру, яка надає його творам чіткої організації, динаміки й виразності. Ця структура не лише робить казки захопливими, а й дозволяє авторові втілити в них моральні й сатиричні підтексти, звертаючись до читача простою, але глибокою мовою. Проведений аналіз мовностилістичних особливостей казок Вільгельма Гауфа засвідчив, що поетика письменника ґрунтується на гармонійному поєднанні морально-філософського змісту, фольклорної ритмізації та художньої експресії. У межах чотирьох проаналізованих творів – „Das kalte Herz“, „Die Geschichte von dem kleinen Muck“, „Der Zwerg Nase“ та „Der Kalif Storck“ – зафіксовано 107 прикладів лексико-стилістичних засобів, згрупованих за семи основними типами. Домінуючим шаром є метафорично-символічна система, яка задає етичний і філософський центр оповіді. Епітети, порівняння та гіперболи формують зорову й емоційну виразність тексту, тоді як повтори, паралелізми та антитези створюють ритмічну організацію й моральну напругу. Риторичні питання та діалогічні конструкції забезпечують драматизм, наближаючи оповідь до живої розмови. Мовностилістична система казок В. Гауфа постає як цілісна художня структура, у якій кожен засіб виконує одночасно естетичну, етичну й виховну функцію, формуючи багатовимірний простір романтичної притчі про людські цінності, моральний вибір і духовне відродження.

В ході дослідження також виявлено, що вплив прозового шванку не лише надає казкам В. Гауфа особливого колориту, а й формує їх композиційну цілісність. Автор вдало поєднує реалістичні деталі з фантастичними елементами, створюючи яскраві й повчальні історії, що залишаються актуальними і сьогодні.

РОЗДІЛ 3. КАЗКИ В. ГАУФА У ДИДАКТИЧНОМУ СВІТЛІ

3.1. Методичний потенціал казок В. Гауфа у вивченні німецької мови

Казки Вільгельма Гауфа є не лише літературними шедеврами, а й цінним методичним ресурсом для вивчення німецької мови. Завдяки багатому лексичному та граматичному матеріалу, ці твори допомагають розвивати навички читання, аудіювання і мовлення. Окрім того, казки несуть у собі морально-етичні аспекти, які впливають на формування культурної компетенції та роблять процес навчання більш захопливим.

У цьому підрозділі ми розглянемо, як саме казки В. Гауфа можуть використовуватися для розвитку мовних навичок, вивчення культурних реалій і застосування інтерактивних методів роботи з текстом.

Лексичний та граматичний матеріал

Одним із основних аспектів методичної цінності казок В. Гауфа є багатство лексики, що охоплює як сучасні, так і архаїчні слова, фразеологізми та діалектизми. Завдяки використанню різних типів лексики (від стандартної до архаїчної) студенти можуть ознайомитися з історичними і культурними аспектами мови, що сприяє розширенню словникового запасу [Адамчук, 2015; Сидоренко, 2021].

Граматичний матеріал виявляється в конструкціях із різними часовими формами, умовними та суб'єктивними структурами, що важливо для розвитку граматичних навичок. Використання інверсій і складних періодів допомагає студентам навчитися правильній побудові речень [Коваль, 2018; Семенюк, 2017].

Розвиток навичок читання та аудіювання

Казки В. Гауфа створюють унікальні можливості для розвитку навичок читання та аудіювання. Завдяки чіткій композиції й лінійності викладу вони сприяють формуванню вмінь розуміти зміст і виділяти головні ідеї тексту [Halliday & Hasan, 1976; Stockwell, 2022].

Адаптовані або оригінальні записи казок можуть використовуватися для тренування аудіювання, що допомагає студентам засвоїти правильну вимову та інтонацію [Palm, 1997].

Морально-етичні аспекти та їхній вплив на мовленнєві навички

Казки В. Гауфа багаті на моральні уроки, що є важливим інструментом для розвитку не лише мовних, а й емоційно-моральних компетентностей. Проблеми боротьби добра і зла, жадібності та чесності можуть стати основою для дискусій у класі [Zipes, 2000].

Обговорення етичних тем стимулює використання нової лексики й граматичних конструкцій, формує навички аргументації та діалогічного мовлення [Симоненко, 2020].

Вивчення культурних аспектів через казки

Казки В. Гауфа є важливим джерелом культурологічних знань про Німеччину XIX ст. Вони містять описи побуту, традицій та соціальних реалій, які сприяють кращому розумінню німецької культури [Бацевич, 2008; Reiß & Vermeer, 1984].

Інтерактивні методи роботи з текстом

Методика роботи з казками передбачає інтерактивні підходи: дискусії, рольові ігри, театралізовані постановки, які розвивають креативність і комунікативні навички [Carter & Nash, 1995; Freund, 1996].

Щоб краще зрозуміти етапи стилістичного аналізу казки, далі наведено схему, яка допоможе структурувати цей процес.

Казки Вільгельма Гауфа з їхньою компактною формою, багатством образів та психологічною глибиною пропонують учням німецької мови не лише словниковий матеріал, але й цілісне переживання культури та моральних кодексів XIX століття. Вони дозволяють поєднати лінійну мовленнєву практику з розумінням контексту, мотивів персонажів, стилістичних особливостей та етичних вимірів тексту.

Рис. 3.1. Етапи стилістичного аналізу казки

Саме тут важливо проаналізувати, як казки В. Гауфа можуть бути використані у вигляді потужного методичного інструменту для розвитку всіх компетентностей мовної освіти: лексико-граматичної, фонетичної, читальної та комунікативної, а також культурної та міжкультурної компетентності.

Казки В. Гауфа – це багаторівневий навчальний ресурс, який дозволяє поєднати формальне навчання німецької з критичним мисленням, етикою та емпатією, що є ключовими компонентами сучасної освіти.

Контекст використання казок у вивченні іноземної мови:

- Казка як притаманна для навчання форма: казки зазвичай коротші за обсягом класичних новел, але багаті на образність, емоційні відтінки та діалоги, що полегшує запам'ятовування лексики та граматичних конструкцій.
- Роль мотивів: повторювані мотиви (наприклад, обіцянки, влада, чесність, любов до близьких) надають стабільний лексичний та синтаксичний базис для повторення та тестування.
- Практичний підхід до лексики: казки В. Гауфа містять широкий спектр лексики – від побутових дієслів до образних виразів, які часто відтворюють емоційні відтінки та стилістичні відтінки. Це дозволяє зігратися з різними стилями мовлення (описовий, діалоговий, аналітичний).
- Роль культурного контексту: вивчення казок як історично-культурного матеріалу допомагає розуміти соціокультурні коди того часу, що збагачує лінгвістичні знання учнів та їхню культурну компетентність.

Лінгвістичні переваги казок В. Гауфа для вивчення німецької мови:

- Лексичний репертуар: казки охоплюють широке поле лексики: від прикметників і дієслів повсякденного вжитку до лексики, що виражає емоційні відтінки, абстрактні поняття та образність.
- Граматичні конструкції: численні дієслівні конструкції з модальностями, умовні формули, пасивні конструкції, віддієслівні фрази, які можуть застосовуватися в різних навчальних завданнях.
- Фонетика та ритм: ритмічна і мелодійна якість німецької прози В. Гауфа може бути використана для роботи з вимовою, інтонацією та ритмом.
- Стилiстичні варіації: різні реєстри мовлення в рамках однієї казки – від простого опису до більш образних або міфологічних висловлювань – дозволяють учням практикувати адаптивність у мовленні.

Практичні стратегії та модульні заняття:

- Стратегія «мовна лінія»: кожна казка подається у форматі серії міні-завдань: лексичні вправи, граматичні вправи, вправи на вимову та аудіювання з узагальненими описами сцен.

- Вправа на лексичні контрасти: порівняння лексики та стилю між фрагментами, що зображують різні почуття (радість, сум, страх, співчуття).
- Вправа на граматичні аспекти: використання умовних конструкцій, пасивної форми та дієслів з різними вимовами; вправи на відтворення речень з казкових описів.
- Діалогова робота: рольова гра, де учень обирає персонажа з казки та розігрує діалоги з іншими учнями з акцентом на вживання відповідної лексики та граматичних форм.
- Аналіз мотивів: вправи з визначення мотивів у тексті й пояснення їх значення для сюжету та морального висновку.
- Контекстуалізація через культурні нотатки: короткі роз'яснення щодо культурного контексту, національних реалій того часу та соціальних норм, що відображені в казках.

Аналіз прикладів казок і мовні вправи:

- «Das kalte Herz»: аналіз образів льоду та тепла як символів емоційних станів. Мовні вправи: розбір описових фрагментів, формулювання висловлювань на тему емпатії.

- «Die Geschichte vom kleinen Muck»: внутрішнє багатство як лексичне поняття. Вправи: створення списку синонімів та антонімів до слів, пов'язаних з внутрішнім світом, обговорення того, як формулювати моральні висновки українською.

- «Der Zwerg Nase»: образи обіцянки та влади. Вправи: порівняльний аналіз діалогів, вправи на побудову аргументів щодо відповідальності за обіцянки, робота з фразеологією.

- «Der Kalif Storch»: пригодницький контекст та фрагменти містичної гостроти. Вправи: опис сцени великих пригод у простій формі українською або німецькою, написання есе на тему відповідальності за силу та її використання.

Казка як навчальний інструмент має унікальну здатність з'єднувати мовні навички з морально-етичною рефлексією та культурною компетентністю. Використовуючи казки В. Гауфа як навчальну базу, вчителі німецької мови

можуть не лише розвивати мовні здібності учнів, але й формувати у них емпатію, відповідальність, критичне мислення та чутливість до культурних різниць. Такі підходи відповідають сучасним вимогам освіти, де головним є не тільки знання мови, а й уміння застосовувати ці знання у реальному світі – в комунікації, співпраці та громадянській участі.

3.2. Використання текстів казок В. Гауфа на уроках літератури

Казки Вільгельма Гауфа відкривають широкі можливості для використання на уроках літератури як у шкільній, так і в позашкільній практиці. Вони дозволяють не лише ознайомити учнів із жанровими та стилістичними особливостями німецької романтичної казки, але й розвинути в них аналітичне мислення, естетичний смак та розуміння культурних контекстів. Використання прозового шванку в освітньому середовищі дозволяє вчителям провокувати учнів на роздуми про відповідальність, чесність, людяність та управління владою та багатством через приклади казок В. Гауфа.

У цьому підрозділі ми розглянемо конкретні підходи до інтеграції казок В. Гауфа в уроки літератури, а також те, як ці тексти можуть стати основою для обговорення морально-етичних тем і розвитку літературних навичок учнів.

Казки як матеріал для літературознавчого аналізу

Використання казок В. Гауфа на уроках літератури створює умови для навчання учнів основним прийомам аналізу художнього тексту. Зокрема, доцільно звертати увагу на:

- композицію (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка) [Воронцова, 2019];
- художні засоби (епітети, метафори, повтори, іронія, гротеск) [Адамчук, 2015];
- жанрові особливості (поєднання традицій фольклорної казки, Schwankmärchen і романтичного Kunstmärchen) [Піхтовнікова, Мукатаєва, 2017].

Учні, аналізуючи тексти, мають змогу не лише засвоїти структуру художнього твору, а й зрозуміти його естетичну й ідейну цінність.

Приклади роботи з текстами

Давайте на прикладі чотирьох казок В. Гауфа розглянемо як їх можна використовувати в якості аналізу на уроках літератури:

1. «Die Geschichte vom kleinen Muck». Наприклад, епізод, де Мук змушений терпіти глузування через свій вигляд, можна обговорювати так: «*Als der kleine Muck in die Stadt kam, lachten die Kinder über ihn und nannten ihn einen 'Zwerg mit den großen Pantoffeln.'*» [В. Гауф, 2010, стр. 45]. Цей німецький фрагмент допоможе учням почути оригінальну мову і обговорити, як В. Гауф зображує ставлення суспільства до інакшості.

2. «Der Zwerg Nase». Можна використати епізод, де після всіх випробувань і насмішок настає момент, коли до Мука приходять визнання: «*Und die Spötter schämten sich, und der kleine Muck war von nun an in aller Ehren.*» [В. Гауф, 2010, стр. 78] Цей фрагмент ідеально підходить для обговорення того, як герою вдається подолати упередження суспільства і здобути повагу. Учні можуть проаналізувати, як змінюється ставлення оточення, і обговорити, що саме допомагає Муку заслужити це визнання.

3. «Das kalte Herz». Тут, чудовий епізод: «*Da er aber ein steinernes Herz im Leibe trug, so konnte er weder Freude noch Leid empfinden.*» [В. Гауф, 2010, стр. 102] Ця фраза дозволяє говорити про те, як втрата людяності й емоцій заради матеріальних благ позбавляє героя справжніх почуттів, і учні можуть обговорити, які цінності справді важливі в житті.

4. «Der Kalif Storch». І, нарешті, епізод із «Der Kalif Storch», де герої вимовляють чарівне слово і перетворюються: «*Mutabor!*» – *mit diesem Wort verwandelten sie sich in Störche.*» [В. Гауф, 2010, стр. 150] Це можна використати для обговорення того, як зміна перспективи допомагає героям навчитися емпатії та цінувати життя з нової точки зору.

Методичні підходи до використання казок

У педагогічній практиці казки В. Гауфа доцільно застосовувати через: групові дискусії для формування критичного мислення [Семенюк, 2017]; інтертекстуальний аналіз виявлення алюзій та символіки, порівняння з іншими німецькими казками (наприклад, братів Грімм) [Lüthi, 1991; Röhrich, 1997]; порівняльні завдання зіставлення фольклорних і авторських казок [Бойко, 2010]; рольові ігри та інсценізації розвиток творчості та комунікативних навичок [Carter & Nash, 1995]. Щоб ефективно інтегрувати казки В. Гауфа в уроки літератури, пропоную скористатися таким алгоритмом роботи з текстом, який допоможе поетапно аналізувати та обговорювати ключові аспекти казки.

Рис. 3.2. Алгоритм роботи з казкою на уроці літератури

Отже, використання казок Вільгельма Гауфа в навчальному процесі дає змогу не лише розвивати літературні та мовні навички учнів, а й формувати їхнє моральне та культурне світосприйняття. Аналізуючи моральні дилеми, соціальні цінності та стилеві особливості казок, учні вчаться критично мислити, співпереживати та краще розуміти культурний контекст епохи. Таким чином, казки В. Гауфа стають не лише літературним матеріалом, а й потужним засобом виховання і навчання.

3.3. Казка як засіб формування моральних цінностей учнів

Казка завжди виконувала не лише розважальну, а й виховну функцію. Вона формує систему моральних орієнтирів, допомагає відрізнити добро від зла, сприяє розвитку емпатії та відповідальності. Особливого значення казка набуває у шкільній освіті, адже через образність та емоційність вона впливає на світогляд дітей значно сильніше, ніж абстрактні настанови [Кілганова, 2011; Röhrich, 1997].

Моральні цінності у казках Вільгельма Гауфа поєднують елементи фольклорної традиції та індивідуальної авторської манери, а в центрі його казок завжди знаходиться моральний вибір героя. Це зближує його твори з німецьким прозовим шванком, який закінчується чітким повчальним висновком.

Засудження жадібності й возвеличення чесної праці. У „Das kalte Herz“ Петер Мунк намагається здобути багатство за допомогою чарівних сил, проте втрачає людяність і любов. У фіналі казки підкреслено цінність чесності:

«Es ist besser, ein ehrlicher Köhler zu sein, als ein hartherziger Reicher»
[Гауф, 2005, с. 189].

Цей висновок безпосередньо формує в учнів розуміння важливості морального вибору.

Доброта і повага до інших як вища цінність. У казці «Die Geschichte vom kleinen Muck» головний герой, незважаючи на фізичні вади, здобуває повагу завдяки своїй доброті:

«Und siehe da, die Spötter schämten sich, und der kleine Muck war von nun an in aller Ehren» [Гауф, 2005, с. 87].

Цей приклад виховує толерантність, розуміння та повагу до «іншого», що є особливо актуальним у шкільному вихованні.

Справедливість і покарання за зло. У «Der Zwerg Nase» акцент робиться на марнославстві та підступності. Головний персонаж долає несправедливість завдяки своїй праці й таланту:

«Keiner verstand so wohl die Kräuter und Gewürze zu gebrauchen wie Zwerg Nase» [Гауф, 2005, с. 112].

Мораль тут полягає в тому, що знання і праця цінніші за поверхневу пиху.

Дидактичний потенціал у вихованні учнів

Завдяки своїм композиційним і стилістичним особливостям казки В. Гауфа можуть стати дієвим інструментом у вихованні школярів. Під час їх вивчення можна реалізувати кілька дидактичних завдань:

- розвиток уміння інтерпретувати підтекст (що саме автор засуджує або стверджує через образи);
- виховання моральних цінностей через аналіз учинків персонажів;
- формування критичного мислення (обговорення альтернативних варіантів розвитку подій);
- створення зв'язку між художнім образом та реальними етичними проблемами сучасності.

Казки Вільгельма Гауфа виконують важливу функцію у формуванні моральних цінностей учнів, адже вони поєднують цікавість сюжету з дидактичною глибиною. Засудження жадібності, возвеличення доброти, підкреслення важливості праці та чесності – усі ці мотиви безпосередньо впливають на виховання школярів, роблячи казку не лише літературним, а й педагогічним явищем [Zipes, 2000; Lüthi, 1991].

Для наочного уявлення про те, як саме через казку можна поступово формувати моральні цінності, пропоную розглянути наступну схему етапів цього процесу.

Рис. 3.3. Етапи формування моральних цінностей через казку

Підсумовуючи все вище викладене, дійсно можна сказати, що казка здавна виконує функцію не лише розваги, але й інструмента формування моральних орієнтирів. Вона підпорядковує емоційну та когнітивну сферу учнів принципам співчуття, відповідальності, чесності та поваги до інших. На відміну від прямих інструкцій або моралізаторських дискусій казка пропонує навчання

через образ, історію та внутрішнє переживання персонажів. У сучасній освітній практиці казка може бути не лише текстом для читання, але й дієвим методом навчання, що активізує мислення, емпатію та моральні судження учнів.

Казка як навчальний інструмент має корені в древніх традиціях передачі знань від покоління до покоління. Вона виникла із потреби передати культурні норми, соціальні ролі, способи вирішення конфліктів та етичні принципи у доступній формі. Згодом казка трансформувалася: від народної обриски до літературної форми, від усної традиції до письмового канону. Цей розвиток відбувався у відповідь на зміни соціального устрою, освітніх потреб та культурних контекстів.

У XIX–XX століттях зростає роль казки як інструменту формування громадянської культури та моральної освіти. Казки стають мостами між традиційним світоглядом та сучасним суспільством, між сімейною традицією та шкільною дисципліною. Вони забезпечують учням простір для роздумів, де моральні проблеми подані не як абстракція, а як конкретні життєві ситуації, з якими вони можуть зіткнутися у навчальних та соціальних контекстах.

Екскурс у культурний контекст також дозволяє зрозуміти роль наративних прийомів: символічні образи, повтори мотивів, використання казкових артефактів, роль джинів або чаклунів – усе це повчає читача не тільки з точки зору сюжету, але й з точки зору того, які цінності вони промовляють. Важливим є вміння шукати в казках ті аспекти моралі, що відповідають сучасним етичним вимогам та освітнім завданням, але не зводити їх до примітивної моралі-кліше.

Основними механізмами формування моральних цінностей через казку:

- Емпатія через персонажа: читач ставить себе на місце героя, переживає його емоційні стани та розуміє мотиви дій. Це розширює емоційну сферу учня і допомагає формувати співчуття до інших.

- Інтенсифікація моральних дилем через сюжет: казки часто ставлять героїв перед вибором між короткочасною вигодою та довгостроковою

людяністю. Такі дилеми сприяють формуванню навичок морального оцінювання та відповідального прийняття рішень.

- Взаємодія між особистим і суспільним: казка може показати конфлікт між особистими потребами героя та вимогами суспільної відповідальності. Це дозволяє учням розуміти контекст суспільних норм та цінностей.

- Роль оповідача: авторські ремарки або звернення до читача можуть направляти моральний розум, але без примусу. Такий відкритий діалог з читачем стимулює автономію мислення та відповідальність за власні переконання.

- Контекстуалізація через різні культурні горизонти: казки можуть містити культурні коди, що потребують пояснення. Учні важливо навчитися розрізняти універсальні цінності від культурно обумовлених формулювань.

Практичні стратегії використання казок у класі:

- Література як база для морального діалогу: швидке вивчення теми, побудова дискусійних завдань, рольових ігор, дебатів, театралізованих сценок.

- Розбір з використанням модульних вправ: запропонувати учням короткі уривки або перекази казок, після чого запитати: яка мораль стоїть за діями персонажа? Які альтернативи вчинків могли бути?

- Контекстуалізація через порівняння: порівняння різних казок або різних перекладів може розкрити, як моральні акценти можуть змінюватися залежно від культурного контексту.

- Розвиток мовленнєвої компетентності: обговорення моральних понять, розвиток словникового запасу, вираження суджень та формулювання аргументацій.

- Візуалізація моральних концептів: карта мотивів, діаграма «причина–наслідок», таблиці зіпсованих рішень та правильних рішень, що допомагають учням наочно бачити процес роздумів.

Аналіз прикладів казок та їхніх моральних уроків:

- Казка як інструмент формування відповідальності за силу: казкові сюжети часто включають персонажів, які набувають владу або здібності.

Виставлення питання про те, як вони використовують ці можливості, дає учням можливість розмірковувати про етику управління владою.

- Казка як тренінг чесності: приклади, де персонаж повинен зберегти чи зрадити свої принципи, дозволяють обговорювати цінність чесності понад вигоду.

- Казка як освіта щодо людяності: історії, які підкреслюють взаємодопомогу та емпатію, допомагають учням побачити, як людяність може мати прямий вплив на життя інших.

- Казка як інструмент для розвитку громадянської відповідальності: через моральні дилеми та соціальні взаємодії казка формує уявлення про відповідальність перед суспільством та взаємовідповідальність.

Особливості читача та роль емпатії у навчанні моралі:

- Розвиток емпатії як результат навчання через казку: учні вчаться ставити себе на місце інших, розуміти внутрішні мотиви та емоційні стани персонажів.

- Роль читача як активного учасника: учень не лише споживає мораль, але й формує власні висновки та ставлення до реальних життєвих ситуацій.

- Значення мотивації та інтересу: використання казки як мотиватора до читання, обговорення, творчих завдань, письмових роздумів.

Казка як навчальний інструмент має величезний потенціал формувати моральні цінності учнів. Через поєднання емоційного залучення, когнітивного аналізу та практичного застосування учні не лише засвоюють моральні норми, але й вчаться критично мислити, ставити запитання, дискутувати та обґрунтовувати свої висновки. Казка дозволяє створити безпечний простір для розмов про складні етичні проблеми, де учень може відкрито висловлювати сумніви, помилки та нові бачення, не відчуваючи загрози засудження. Такий підхід формує не лише моральні цінності, але й основи громадянської відповідальності, емпатії та культурної чутливості.

Висновки за розділом 3

Проведений аналіз засвідчує, що казки Вільгельма Гауфа становлять унікальний феномен на перетині художньої, морально-етичної та педагогічної сфер. Їхній освітній потенціал полягає не лише в естетичній вартості, а й у глибокій дидактичній функції, здатній формувати мовну, культурну та моральну компетентності учнів. Казки письменника є ефективним дидактичним інструментом для вивчення німецької мови, оскільки вони поєднують художню емоційність із лексико-граматичною насиченістю. Їхній мовний матеріал охоплює різні стилістичні пласти – від народно-розмовного до книжного, від архаїзмів до живих ідіом. Такі тексти сприяють розвитку лексичної компетентності через ознайомлення з емоційно забарвленими, символічними, діалектними одиницями, граматичної компетентності через роботу зі складними синтаксичними структурами, інверсіями, умовними формами, а також комунікативної компетентності через рольові ігри, дискусії та вправи на переказ і аргументацію. Казка виступає формою природного засвоєння мови, бо передає граматичні закономірності в контексті живого мовлення, а не штучних конструкцій. Вона поєднує інтелектуальну й емоційну сфери, тому стимулює глибше й триваліше засвоєння матеріалу.

Твори В. Гауфа дозволяють інтегрувати різні рівні навчання – від аналізу структури тексту до обговорення етичних дилем. Аналіз композиції, символіки, типів героїв і жанрових рис (поєднання *Kunstmärchen* і *Schwank*) сприяє формуванню в учнів літературознавчих умінь і розвитку естетичного смаку. Практика роботи з фрагментами німецького оригіналу стимулює міжпредметні зв'язки між літературою та іноземною мовою. Через аналіз образів Мука, Петера Мунка чи Каліфа учні вчаться розуміти художню мотивацію вчинків, відчитувати підтекст і моральний зміст твору. Застосування інтертекстуального аналізу, театралізованих постановок, дебатів і порівняльних завдань із казками братів Грімм чи Андерсена робить процес вивчення літератури не лише аналітичним, а й творчим. Такі підходи допомагають формувати цілісне

гуманітарне мислення й уміння сприймати художній текст як джерело морального досвіду. Головна сила казок В. Гауфа полягає в тому, що вони несуть етичний імпульс, замаскований у художньому сюжеті.

Таким чином, казка виступає не лише ілюстрацією певної моралі, а й моделлю етичного вибору, яку можна аналізувати, обговорювати, осмислювати в колективному діалозі. Розглянуті аспекти дозволяють трактувати казку як поліфункціональний педагогічний інструмент, що поєднує лінгвістичну функцію (засвоєння мови через контекст), когнітивну (розвиток аналітичного мислення, уяви, здатності до інтерпретації), етичну (формування внутрішньої системи цінностей), культурологічну (розуміння історичних, національних і соціальних кодів німецької культури) та комунікативну (розвиток навичок діалогу, аргументації, дискусії).

Актуальність використання казок Гауфа не обмежується традиційними уроками літератури чи іноземної мови. Вони можуть стати ядром інтегрованих курсів, проектного навчання, тренінгів із розвитку емоційного інтелекту та позакласних заходів (театральних гуртків, дебатів, творчих проєктів). Крім того, казки можуть використовуватися для формування міжкультурної компетентності, адже вони дають змогу побачити універсальність моральних тем через призму німецької культури та порівняти її з українською традицією. Підсумовуючи результати аналізу, можна стверджувати, що казки Вільгельма Гауфа є комплексним освітньо-виховним ресурсом, який поєднує літературну, лінгвістичну та морально-етичну складові. Їхнє використання у навчальному процесі сприяє розвитку ключових компетентностей (мовної, соціальної, громадянської, культурної), виховує гуманістичний світогляд, заснований на цінностях добра, праці, чесності й милосердя, стимулює пізнавальну активність і формує здатність до критичного мислення, створює умови для творчого самовираження.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, проведене дослідження стало захопливою мандрівкою у світ творчості Вільгельма Гауфа, де кожна казка є своєрідним містком між німецьким романтизмом XIX століття та сучасними методичними підходами до навчання. Ми виявили, що композиційно-стилістичні характеристики цих казок не лише відображають багаторівневу структуру художнього тексту, але й гармонійно поєднують фольклорні традиції з авторським стилем, перетворюючи кожен твір на естетично довершений зразок.

Казки В. Гауфа виявилися не просто літературними перлинами, а справжніми педагогічними інструментами. Вони навчають читачів розпізнавати добро і зло, цінувати людяність і чесність, а також розвивають мовні навички, роблячи вивчення німецької мови захопливим і змістовним. Таким чином, унікальність цих творів полягає у синтезі естетичної краси, дидактичного потенціалу та культурної спадщини, що робить їх актуальними і сьогодні.

Проведений кількісно-якісний аналіз чотирьох казок Вільгельма Гауфа дозволив визначити, що найчастіше автор використовує метафору та символіку – середньо $\approx 20\%$, які утворюють морально-філософську вісь його поезики. Епітети та порівняння (по $\approx 15\text{--}17\%$) формують мальовничу і сенсорну тканину текстів, забезпечуючи психологічну виразність. Повтори й паралелізми ($\approx 13\text{--}15\%$) створюють ритміко-інтонаційний каркас оповіді, тоді як антитези ($\approx 13\%$), гіперболи ($\approx 10\text{--}12\%$) та риторичні питання ($\approx 9\text{--}10\%$) виконують функцію контрасту, драматизації й моралізаторського акценту.

Як видно з узагальнених даних, у поезиці Гауфа відбувається поступове збагачення лексико-стилістичного інструментарію: якщо у «Das kalte Herz» домінує символічна метафора як вираз морального конфлікту, то в «Der Kalif Storch» і «Zwerg Nase» бачимо синтез метафорики з живописною деталлю й східною образністю, що свідчить про еволюцію від фольклорно-дидактичного до філософсько-алегоричного стилю.

Узагальнюючи проведені дослідження, можна дійти висновку, що мовно-стилістична система Вільгельма Гауфа характеризується багаторівневою єдністю морально-філософської символіки, емоційної експресії та фольклорної ритміки. У казці „Das kalte Herz“ домінує етична алегорія та релігійно-моральний підтекст. У „Kleiner Muck“ простежується поєднання сатиричного гротеску й фольклорної іронії. У „Zwerg Nase“ виявляється гармонія гротескового й гуманістично-реалістичного начал, тоді як „Kalif Storch“ демонструє східну притчевість у поєднанні з глибоким філософським змістом.

Отже, у всіх чотирьох казках провідну роль відіграє метафорично-символічний компонент, який формує етичний та філософський центр поетики письменника. Решта мовно-стилістичних засобів вибудовуються навколо нього, створюючи цілісну систему, що поєднує емоційність, іронічність і моралізаторський тон. Саме ця системність робить мову Гауфа зразком європейського романтичного синтезу фольклорної простоти та філософської глибини

Підсумовуючи, можна сказати, що казки Вільгельма Гауфа є яскравим свідченням того, як літературний твір може стати місточком між епохами, культурами та освітніми підходами. Їхня композиційна й стилістична неповторність забезпечує глибокий вплив на читача, а їхній методичний потенціал відкриває нові горизонти для навчання і виховання. Таким чином, ця дипломна робота є свідченням того, що класична література продовжує жити й навчати, даруючи нам естетичне задоволення та мудрі уроки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамчук, О. (2015). Лінгвостилістика: основи аналізу тексту. Київ: Наукова думка.
2. Бацевич, Ф. (2008). Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики. Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології", № 620, с. 250–253.
3. Бережна, М. В. (2007). Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен/ М.В. Бережна. Вісник СумДУ. Серія "Філологія", № 1, т. 2, с. 62–67.
4. Бойко, Г. М. (2010). Німецька народна казка: Поетика та перекладознавчий аспект. Київ: Академія. 256 с.
5. Волошина, Н. (2016). Основи текстового аналізу. Львів: Видавництво ЛНУ.
6. Воронцова, Т. (2019). Композиція художнього тексту: теорія та практика. Київ: Академперіодика.
7. Гауф, В. (2005). Казки / Пер. з нім. Київ: Школа. 312 с.
8. Гауф Вільгельм. // Зібрання казок В. Гауфа. – Берлін: Musterverlag, 2010.
9. Гнатюк, М. (2019). Композиційні моделі художнього тексту. Харків: Видавництво ХНУ.
10. Горбонос, О. (2013). Літературна казка: сучасний теоретичний аспект. Література. Фольклор. Проблеми поетики: наукове видання, Київ: ВПЦ «Київський університет», Вип. 38, с. 54–59.
11. Гофман, Е. Т. А. (2016). Золотий горщик та інші казки / Пер. з нім. Харків: Фоліо. 288 с.
12. Грімм, Брати. (2003). Казки / Упоряд. С. Васильєва. Київ: Веселка. 416 с.
13. Зязюн, І., Семашко, В. (2007). Культурологія: українська та зарубіжна культура/ ред. М.М. Закович. Київ: Знання. 567 с.

14. Кілганова, І. О. (2011). Казка як літературний жанр: типологія, поетика, семантика. Харків: ХНПУ ім. Сковороди. 244 с.
15. Коваль, Т. (2018). Лінгвістичні аспекти текстуальної композиції. Одеса: Печатний дім.
16. Лепухова, Н. І. (2014). Переклад віршованого тексту у межах прозового тексту казки (на матеріалі німецьких літературних казок Е.Т.А. Гофмана і В. Гауфа)/ Н.І. Лепухова. Наукові записки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, Вип. 126, с. 377–381.
17. Мельничук, П. (2020). Мовностилістичні дослідження тексту. Київ: Академперіодика.
18. Наливайко, Д. С., Шахова, К. О. (1998). Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму. Київ.
19. Піхтовникова, Л. С., Мукатаєва, Я. В. (2017) Монографія, Німецький прозовий шванк. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
20. Піхтовникова Л. С. (1992) Композиційно-стилістичні особливості віршованої байки (на матеріалі німецьких віршованих байок ХVІІІ) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – Германські мови. Київ, – 338 с.
21. Селіванова, О. О. (2008). Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Підручник. Полтава: Довкілля-К. 711 с.
22. Семенюк, О. (2017). Стилістичні особливості літературних творів. Івано-Франківськ: Лілея.
23. Сидоренко, Л. (2021). Стильові особливості казкових текстів у контексті літературознавчих досліджень. Львів: ЛНУ ім. І. Франка.
24. Симоненко, В. (2020). Функціональна стилістика в художньому тексті. Тернопіль: Підручники і посібники.
25. Черниш, А. І. (2009). Жанрова система фольклору Західної Європи. Львів: ЛНУ ім. Франка. 210 с.
26. Чередниченко, І. (2018). Художня композиція та її мовні засоби. Дніпро: Видавництво ДНУ.

27. Шнайдер, В. (2010). Wilhelm Hauff und die romantische Tradition. Stuttgart: J.B. Metzler.
28. Apel, F. (1976). Die Zaubergarten der Phantasie. Zur Theorie und Geschichte des Kunstmärchens. Heidelberg: Universitätsverlag Winter. 307 S.
29. Baumgärtner, A. C., & Maier, K. E. (1987). Mythen, Märchen und moderne Zeit. Würzburg. 387 S.
30. Buchmann, R. (1976). Helden und Mächte des romantischen Kunstmärchens: Beiträge zu einer Motiv- und Stilparallele. Hildesheim: Verlag Dr. H.A. Gerstenberg. 236 S.
31. Carter, R., & Nash, W. (1995). Seeing Through Language: A Guide to Styles of English Writing. Oxford: Blackwell.
32. Clausen-Stolzenburg, M. (1995). Märchen und mittelalterliche Literaturtradition. Heidelberg. 290 S.
33. Eckermann J. P. (1999) Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens [Conversations with Goethe in the last years his of domestic] hgg. v. C Michel unter Mitwirkung v. H. Graters. Frankfurt a. M.. 283 S. [in German].
34. Fludernik, M. (2009). An Introduction to Narratology. London: Routledge.
35. Freund, W. (1996). Deutsche Märchen: eine Erfahrung. München. 148 S.
36. Genette, G. (1980). Narrative Discourse: An Essay in Method.
37. Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). Cohesion in English. London: Longman.
38. Handbuch der Phraseologie / Burger, Harald, Buhofer, Annelies, Sialm, Ambros (1982). Berlin/New York: Walter de Gruyter. 433 S.
39. Hauff W. Das kalte Herz. Zweite Abteilung. Märchen-Almanach auf das Jahr 1828. Projekt Gutenberg-DE. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/hauff/alma1828/chap004.html> (дата звернення: 03.11.2025). [in German].

40. Hauff W. *Der Zwerg Nase*. Projekt BookChain-AI. URL: <https://bookchain.ai/read/hauff-w/der-zwerg-nase> (дата звернення: 03.11.2025). [in German].
41. Hauff W. *Die Geschichte von dem kleinen Muck*. Märchen-Almanach auf das Jahr 1826. Projekt Gutenberg-DE. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/hauff/alma1826/chap011.html> (дата звернення: 03.11.2025). [in German].
42. Hauff W. *Die Geschichte von Kalif Storck*. Märchen-Almanach auf das Jahr 1826. Projekt Gutenberg-DE. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/hauff/maerchen/chap003.html> (дата звернення: 03.11.2025). [in German].
43. Hauff, W. (1890). *Prosaische und poetische Werke*. [Prosaic and poetic works]: 12 Teile in 4 Bd. Berlin: Hempel, o. J. [in German].
44. Lüthi, M. (1991). *Das europäische Volksmärchen: Form und Wesen*. 7. Auflage. Tübingen: Francke Verlag.
45. Martini, F. (1992). *Deutsche Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Vierte, überarbeitete Ausgabe. Stuttgart. 468 S.
46. Palm, C. (1997). *Phraseologie: Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag. 130 S.
47. Pfothner, H. (1999). *Deutsche Romantik: Ästhetik und Poesie*. München: Beck Verlag.
48. Reiß, K., & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Übersetzungstheorie*. Tübingen: Niemeyer. 245 S.
49. Röhrich, L. (1997). *Märchen und Wirklichkeit: Eine volkskundliche Studie*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
50. Saeger, J. P. (2001). *Illegitimate Subjects: Performing Bastardy in 'King John'*. *The Journal of English and Germanic Philology*, Vol. 100 № 1, P. 1–21.
51. Schütz E. (2005) *Die Parabel vom angenehmen Mann. Hauffs Clauren und die Strategie des Namens* [The Parable of the Pleasant Man. Hauffs Clauren and

the strategy of the name]. Wilhelm Hauff, oder Die Virtuosität der Einbildungskraft. Göttingen: Wollstein Verlag. S. 115–134 [in German].

52. Stockwell, P. (2022). *Cognitive Poetics: An Introduction*. London: Routledge.

53. Uther, H.-J. (2008). *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

54. Wackenroder W. (1980) Ein wunderbares morgenländisches Märchen von einem nackten Heiligen [A wonderful oriental tale of a naked Saint]. *Deutsche romantische Märchen*. 469 S. [in German].

55. Zipes, J. (2000). *The Oxford Companion to Fairy Tales: The Western Fairy Tale Tradition from Medieval to Modern*. Oxford: Oxford University Press. 119 c.

SUMMARY

Das Thema der vorliegenden Magisterarbeit „Kompositions- und stilistische Merkmale der Märchentexte von Wilhelm Hauff“ wurde gewählt, weil das Märchen als literarisches Genre eine zentrale Rolle im kulturellen Gedächtnis Europas spielt. Es verbindet volkstümliche Erzähltraditionen mit individuellen künstlerischen Innovationen und spiegelt zugleich moralisch-didaktische Werte wider. Die Aktualität des gewählten Themas ergibt sich aus der Notwendigkeit, die kompositions- und stilistischen Mechanismen dieser Texte sowie ihren didaktischen und sprachmethodischen Wert für den modernen Unterricht neu zu beleuchten.

Ziel der Arbeit ist es, die kompositions- und stilistischen Charakteristika der Märchen Wilhelm Hauffs zu analysieren und ihren methodischen sowie pädagogischen Nutzen für den Unterricht der deutschen Sprache und Literatur zu bestimmen. Zur Erreichung dieses Zieles wurden folgende Aufgaben formuliert: die Begriffe Komposition und Stil im Lichte der modernen Linguostilistik zu klären; die Komposition als linguostilistisches Phänomen auf den Ebenen der Textorganisation zu betrachten; die typologische Stellung von Hauffs Werk innerhalb der deutschen Märchentradition zu bestimmen; die wichtigsten kompositorischen Modelle und sprachlichen Mittel zu erfassen; die didaktische Funktion der Märchen im Bildungsprozess zu untersuchen. Die methodologische Grundlage der Arbeit bilden Prinzipien der modernen Linguostilistik, Narratologie und Textlinguistik.

Die wissenschaftliche Neuheit der Arbeit liegt in der komplexen Untersuchung der kompositions- und stilistischen Besonderheiten der Märchen Wilhelm Hauffs im Zusammenhang mit der Tradition des Prosaschwanks. Zum ersten Mal im ukrainischen wissenschaftlichen Kontext werden Hauffs Märchen zugleich als ästhetische und didaktische Texte interpretiert, deren poetische Struktur eine moralisch-erzieherische Funktion erfüllt und sich für den Einsatz im Fremdsprachenunterricht eignet.

Der theoretische Wert der Arbeit besteht in der Vertiefung der Kenntnisse über die Struktur und die stilistische Dynamik des deutschen Kunstmärchens im Zeitalter der Romantik. Der praktische Wert liegt in der Möglichkeit, die Forschungsergebnisse im Unterricht der deutschen Sprache, im Literatur- und Kulturunterricht sowie in Kursen zur Linguostilistik anzuwenden. Das Material kann als Grundlage für sprach- und textdidaktische Übungen, für interkulturelle Kommunikation und für die Entwicklung analytischer Kompetenzen der Lernenden dienen.

Der Hauptteil der Arbeit umfasst drei Kapitel. Im ersten Kapitel wurden die theoretischen Grundlagen und Definitionen der Begriffe „Komposition“ und „Stil“ dargestellt sowie die Position Hauffs innerhalb der deutschen Märchentradition bestimmt. Das zweite Kapitel enthält die linguostilistische Analyse von vier ausgewählten Märchen – „Das kalte Herz“, „Die Geschichte vom kleinen Muck“, „Der Zwerg Nase“ und „Der Kalif Storch“. Die Untersuchung von über hundert stilistischen Beispielen zeigte, dass Metaphern, Vergleiche, Wiederholungen, Antithesen und rhetorische Fragen als Hauptmittel der Textorganisation fungieren. Die kompositorische Dreiteilung (Einleitung – Handlung – Schluss) folgt der Schwank-Tradition, während die symbolisch-metaphorische Sprache die romantische Weltsicht reflektiert. Im dritten Kapitel wurde der didaktische und methodische Wert der Märchen analysiert: Hauffs Texte fördern nicht nur die Entwicklung der sprachlichen und kulturellen Kompetenz, sondern auch die Ausbildung moralischer Werte wie Ehrlichkeit, Güte, Verantwortung und Gerechtigkeit.

Die Forschungsergebnisse zeigen, dass Hauffs Märchen ein universelles pädagogisches Potenzial besitzen: sie verbinden sprachliche, kognitive, ethische und kulturelle Lernziele. Das Märchen kann somit als multifunktionales didaktisches Instrument betrachtet werden, das Sprache, Literatur und Moral in einem integrativen Bildungsprozess vereint. Die Ergebnisse der Arbeit wurden im Rahmen der universitären Forschungstätigkeit erprobt: Teile der Untersuchung wurden auf studentischen

wissenschaftlichen Konferenzen vorgestellt und in einem Fachaufsatz im Sammelband „Junge Fachkräfte – die Zukunft der Wissenschaft“ (Kharkiv National University, 2025) publiziert.

Insgesamt erlaubt die durchgeführte Analyse, die Märchen Wilhelm Hauffs nicht nur als künstlerische Werke der deutschen Romantik, sondern auch als wertvolle methodische Ressource für den modernen Sprach- und Literaturunterricht zu betrachten. Sie veranschaulichen die enge Verbindung von Ästhetik, Ethik und Pädagogik und bleiben ein bedeutendes Beispiel dafür, wie Literatur zur Entwicklung von Sprache, Denken und Humanität beitragen kann.